

27-28-29 Ιανουαρίου:
Τριήμερο Συνέδριο με θέμα
«Αναζητώντας τον Άλλο Δρόμο:
Στρατηγικές για την Ανάπτυξη της Ελληνικής Οικονομίας»

Περίληψεις Εισηγήσεων

Ο Όμιλος **ΜΕΤΑΒΑΣΗ** για τη βιώσιμη και δίκαιη ανάπτυξη, που λειτουργεί στο πλαίσιο του Ινστιτούτου **Εναλλακτικών Πολιτικών ΕΝΑ**, και το **Eteron – Ινστιτούτο για την Έρευνα και την Κοινωνική Αλλαγή** διοργανώνουν τριήμερο συνέδριο με θέμα «Αναζητώντας τον Άλλο Δρόμο: Στρατηγικές Ανάπτυξης της Ελληνικής Οικονομίας».

Το συνέδριο θα πραγματοποιηθεί στο χώρο του **Eteron (Λεωκορίου 38-40, Ψυρρή)** από την **Παρασκευή 27 Ιανουαρίου μέχρι την Κυριακή 29 Ιανουαρίου**.

Την επιστημονική επιτροπή του συνεδρίου απαρτίζουν ο **Νίκος Θεοχαράκης**, η **Μαρία Καραμεσίνη**, ο **Λόης Λαμπριανίδης**, ο **Αντώνης Λιάκος** και ο **Γιώργος Σταθάκης**.

1η μέρα - Παρασκευή 27/1/2023

16:30 - 17:00

Εναρκτήρια ομιλία: Νίκος Ερηνάκης, Λόης Λαμπριανίδης, Γαβριήλ Σακελλαρίδης

17:00 - 19:00

Συζήτηση: “Δημόσιοι Εθνικοί και Ευρωπαϊκοί Επενδυτικοί Πόροι και Αξιοποίηση Δημόσιας Περιουσίας – η Προοδευτική Πρόταση”

Συντονισμός: Δημήτρης Λιάκος, Οικονομολόγος με πολύχρονη εμπειρία στον χρηματοπιστωτικό κλάδο (τράπεζες και θεσμική διαχείριση επενδύσεων). Κατά τη διάρκεια της πρώτης διακυβέρνησης του ΣΥΡΙΖΑ (Ιαν. - Αυγ. 2015) διετέλεσε μέλος της διαπραγματευτικής ομάδας. Μετά τις εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015 ανέλαβε διευθυντής του οικονομικού γραφείου του Πρωθυπουργού (Α.Τσίπρας), από τον Νοέμβριο του 2016 τη θέση του Υφυπουργού στον Πρωθυπουργό με ευθύνη την εφαρμογή της συμφωνίας για το τρίτο πρόγραμμα προσαρμογής και από τον Σεπτέμβριο του 2018 έως τον Ιούλιο του 2019 πρόεδρος του Κυβερνητικού Συμβουλίου Οικονομικής Πολιτικής (ΚΥ.Σ.ΟΙ.Π.).

- **Προοδευτική αναπτυξιακή πολιτική και το εναλλακτικό Σχέδιο του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας**

Φωτονιάτα Ευγενία: *Συντονίστρια Κύκλου Οικονομικής και Κοινωνικής Πολιτικής Ινστιτούτου Εναλλακτικών Πολιτικών «ΕΝΑ», πρώην Ειδική Γραμματέας ΕΤΠΑ & ΤΑ.*

Στο πλαίσιο μιας σύγχρονης προοδευτικής αναπτυξιακής πολιτικής, οι δημόσιοι Εθνικοί και Ευρωπαϊκοί Επενδυτικοί Πόροι αποτελούν το σημαντικότερο εργαλείο υλοποίησης της εθνικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής. Οι ευρωπαϊκές προτεραιότητες μιας περισσότερο πράσινης και ψηφιακά σύγχρονης Ευρώπης πρέπει να εξειδικευτούν σε οριζόντιους εθνικούς στόχους πολιτικής που πρέπει να περιλαμβάνουν την βελτίωση της εγχώριας παραγωγικής βάσης, την μείωση των κάθε είδους ανισοτήτων και την προώθηση δημόσιων πολιτικών και μεταρρυθμίσεων. Στο πλαίσιο αυτό αναδεικνύεται επιτακτικά η αναγκαιότητα για επεξεργασία – μέσα από συμμετοχικές διαδικασίες - και κατάθεση ενός εναλλακτικού εθνικού Σχεδίου του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Θα εξετάσουμε αν είναι εφικτή μια αναθεώρηση του υφιστάμενου σχεδίου, ποιοι οι περιορισμοί και ποιες οι προϋποθέσεις για να αποτελέσει ένα εργαλείο για την υλοποίηση μιας προοδευτικής αναπτυξιακής πολιτικής.

- **Η εναλλακτική αξιοποίηση των δημόσιων επενδυτικών χρηματοδοτικών εργαλείων. Παραδείγματα.**

Κορκολής Παναγιώτης: *Υπεύθυνος Ανάπτυξης Ινστιτούτου Εναλλακτικών Πολιτικών «ΕΝΑ», πρώην Γενικός Γραμματέας Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ, Σύμβουλος του προέδρου του ΣΥΡΙΖΑ ΠΣ για θέματα Οικονομίας και Ανάπτυξης*

Οι πόροι του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, του ΕΣΠΑ 2021-2027 οι πόροι που μπορούν να κινητοποιηθούν μέσω της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων καθώς και άλλα χρηματοδοτικά εργαλεία και ταμεία, προσφέρουν μια σημαντική ευκαιρία ενίσχυσης της ανάπτυξης στην χώρα την τρέχουσα δεκαετία. Η ευκαιρία αυτή κινδυνεύει να χαθεί αν η αξιοποίηση των πόρων ακολουθήσει συνταγές του παρελθόντος που απέτυχαν ή δεν απέδωσαν την απαιτούμενη προστιθέμενη αξία. Η παρουσίαση αυτή θα δείξει μέσω συγκεκριμένων παραδειγμάτων ότι εναλλακτικές λύσεις που υποστηρίζουν προοδευτικούς μετασχηματισμούς και δημόσιες πολιτικές είναι αναγκαίες, εφικτές και εφαρμόσιμες στο υπάρχον πλαίσιο.

- **Παλιοί προβληματισμοί σε νέα πλαίσια: Ο ρόλος της Δημόσιας Περιουσίας στον σχεδιασμό και την υλοποίηση ενός σχεδίου δίκαιης και ανθεκτικής ανάπτυξης.**

Παπαδοπούλου Έλενα: *Οικονομολόγος, π. Γενική Γραμματέας Οικονομικής Πολιτικής του ΥΠΟΙΚ*

Ένα εναλλακτικό σχέδιο δίκαιης και ανθεκτικής ανάπτυξης δεν έχει σήμερα μόνο χαρακτηριστικά οράματος, αλλά κυρίως αναγκαιότητας. Λαμβάνοντας υπόψη τα δεδομένα του εθνικού και ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου, καθώς και τις οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις της τελευταίας πενταετίας γύρω από την αξιοποίηση βασικών στοιχείων της δημόσιας περιουσίας (Δημόσιες Επιχειρήσεις, δίκτυα και υποδομές), θα εξετάσουμε προτάσεις πολιτικής για την ένταξή της σε έναν στρατηγικό επανασχεδιασμό της αναπτυξιακής, αλλά και ευρύτερα της οικονομικής πολιτικής της χώρας.

- **Η Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα ως βραχίονας ενός νέου μοντέλου χρηματοδότησης της ανάπτυξης**

Κωνσταντίνος Λοΐζος: Δρ., *Ερευνητής Β΄ ΚΕΠΕ*

Η πολύπλευρη κρίση της τελευταίας δεκαετίας ανέδειξε την ανάγκη ενός νέου μοντέλου ανάπτυξης για την ελληνική οικονομία. Ωστόσο θεωρούμε πως το τελευταίο θα πρέπει να συνοδευτεί από ένα νέο μοντέλο χρηματοδότησης αυτής της ανάπτυξης με κεντρικό άξονα τη βιωσιμότητα σε τρεις διαστάσεις: αναπτυξιακή, χρηματοοικονομική και περιβαλλοντική. Σε αυτό το μοντέλο απαιτείται αναβαθμισμένος ρόλος για τους δημόσιους χρηματοδοτικούς θεσμούς στο βαθμό που η έννοια της βιωσιμότητας μπορεί να υπηρετηθεί μόνον εφόσον οι μακροπρόθεσμες κοινωνικοοικονομικές και συμπεριληπτικές διαστάσεις της ανάπτυξης αξιολογηθούν μαζί με τις αντίστοιχες χρηματοοικονομικές αποδόσεις. Σε αυτό το πλαίσιο προτείνουμε η Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα να αποτελέσει βασικό βραχίονα αυτής της διαδικασίας με δύο διαστάσεις: 1) Την αυτόνομη (και όχι επικουρική των συστημικών τραπεζών) χρηματοδότηση κρίσιμων τομέων της οικονομίας σε προοπτική τόσο αντικυκλική όσο και αναπτυξιακή. 2) Την καίρια συμβολή της σε θεσμικό επίπεδο στην προώθηση ιδεών και τεχνικών που θα υλοποιούν την πολυδιάστατη έννοια της βιωσιμότητας. Η πρόσφατη συζήτηση τόσο σε ακαδημαϊκό όσο και σε επίπεδο διαμορφωτών πολιτικής, τόσο σε διεθνές όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, συνάδουν προς αυτή την κατεύθυνση.

19:00 - 21:00

Συζήτηση: “Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και μοντέλα ανάπτυξης, δημοσιονομικής πολιτικής και κοινωνικής πρόνοιας: η Ελλάδα σε συγκριτική προοπτική”

Συντονισμός: Χρήστος Τσάκας

- **Τα μοντέλα ανάπτυξης της ευρωπαϊκής περιφέρειας στο επίκεντρο: ο διεθνής καταμερισμός της εργασίας και η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση**

Χρήστος Τσάκας: *ιστορικός, Jean Monnet Fellow στο Κέντρο Προηγμένων Μελετών «Ρόμπερτ Σούμαν» του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημιακού Ινστιτούτου.*

Η ανακοίνωση επιχειρεί να αναδείξει τη σημασία της αλληλεπίδρασης των οικονομιών του ευρωπαϊκού κέντρου με τις περιφερειακές οικονομίες και τον τρόπο με τον οποίο αυτή συνέβαλε στη διαμόρφωση των διαφορετικών οικονομικών μοντέλων της ευρωπαϊκής ηπείρου πολύ πριν από την ίδρυση της ευρωζώνης. Η υιοθέτηση του κοινού νομίσματος συνέβαλε, πράγματι, στην περαιτέρω απόκλιση των δεικτών ανταγωνιστικότητας και τη διεύρυνση των ανισοτήτων μεταξύ των κρατών-μελών της ευρωζώνης και, κατ’ επέκταση, της ΕΕ. Όμως οι ανισότητες αυτές προϋπήρχαν και παρά τους στόχους της σύγκλισης και τα πακέτα στήριξης στις πιο αδύναμες χώρες, οι μηχανισμοί της απόκλισης παρέμεναν ενεργοί –για την ακρίβεια, βρισκόνταν στον πυρήνα της μεταπολεμικής ανασυγκρότησης ήδη από την εποχή του σχεδίου Μάρσαλ, που

στόχευε στην αποκατάσταση της (Δυτικής) Γερμανίας στο ρόλο της παραγωγού των κεφαλαιουχικών αγαθών της Δυτικής Ευρώπης. Οι δυτικογερμανικές μηχανές θα εξαγονταν στις υπόλοιπες χώρες, όπου θα αξιοποιούνταν για την παραγωγή ενδιάμεσων ή καταναλωτικών αγαθών. Τα προϊόντα αυτά θα εισήγαγε η κύρια ωφελημένη του καταμερισμού αυτού της εργασίας, η Δυτική Γερμανία. Αυτό όμως, που αρχικά, προοριζόταν να λειτουργήσει ως το μέσο του πολιτικού ελέγχου της προϊούσας δυτικογερμανικής οικονομικής πρωτοκαθεδρίας –οι ευρωπαϊκοί θεσμοί– έμελλε, με τη σταδιακή οικονομική ολοκλήρωση της Ευρώπης και την αναπάντεχη επανένωση των δύο Γερμανιών, να λειτουργήσει ως η ασφαλέστερη οδός για τη γερμανική ηγεμονία στη Γηραιά Ήπειρο.

- **Η οργάνωση της αγροτικής παραγωγής και η Κοινή Αγροτική Πολιτική στην Ελλάδα, τη Γαλλία και την Ιταλία, 1950s–1970s**

Καλλιόπη Γερωνυμάκη: *μεταδιδακτορική ερευνήτρια ιστορίας, ERC HumanEuroMed, Πανεπιστήμιο της Φλωρεντίας.*

Η παρούσα ανακοίνωση ερευνά την θεσμική ταλάντευση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) ανάμεσα σε αναπτυξιακά αιτήματα για την επέκταση των εξαγωγών (export growth) και τα αιτήματα για τις δαπάνες για τη βιωσιμότητα της μικρής, οικογενειακής γεωργίας. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1950, οι εθνικές κυβερνήσεις πίεζαν για την εισοδηματική στήριξη των αγροτικών πληθυσμών στο πλαίσιο της Κοινής Αγοράς και της ΚΑΠ, με φόντο αντίρροπες οικονομικές αλλαγές που ωθούσαν τους μικροκαλλιεργητές και αγρεργάτες σε δημογραφική έξοδο. Η αντίστροφη κίνηση των αγορών και του αγροτικού πληθυσμού εκφράστηκε πιο έκδηλα καθώς η ΚΑΠ άρχισε να ενσωματώνεται στις εθνικές νομοθεσίες, είτε ως απλή προοπτική μεταρρύθμισης είτε ως αυτόνομη κεφαλαιακή δαπάνη επένδυσης στην εκβιομηχάνιση και την εντατικοποίηση της γεωργίας. Στην ανάλυσή μου, η αντίστιξη εξαγωγική γεωργία/διατήρηση μικρής καλλιεργητικής ιδιοκτησίας εξετάζεται μέσα από τρία στοιχεία δημοσιονομικής αλληλεπίδρασης. Το πρώτο είναι η δασμολογική εναρμόνιση των κρατών-μελών και τα αποτελέσματά της μετά το τέλος της δεκαετίας του 1960. Το δεύτερο αναφέρεται στη σύνδεση των εθνικών δανειοληπτικών πολιτικών με τη δανειακή στήριξη της ΚΑΠ αρχής γενομένης από το 1964. Τέλος, το τρίτο στοιχείο αφορά τον προσανατολισμό των αγροτικών επενδύσεων και τη θέση που ο αγροτικός πληθυσμός κατέλαβε σε αυτές. Για τα τρία θέματα εστιάζω αρχικά στους δύο κυριότερους εξαγωγείς αγροτικών προϊόντων της ΕΟΚ, τη Γαλλία και την Ιταλία. Σε δεύτερο επίπεδο, τοποθετώ και την Ελλάδα στην σύγκριση και παρατηρώ τη σύνδεσή της με τις μεσογειακές αγροτικές οικονομίες στην Κοινή Αγορά. Τελικός στόχος της παρουσίασης είναι να προσεγγίσει την ΚΑΠ ως διαχρονικό καθεστώς 'εξαίρεσης' στην αναπτυξιακή πορεία της Νότιας Ευρώπης.

- **Η οργάνωση του κοινωνικού κράτους και η αντιμετώπιση της κρίσης της ευρωζώνης στην Ελλάδα και την Πορτογαλία, 1970s–2010s**

Κλεονίκη Αλεξοπούλου: *διδάσκουσα Νεότερης Ευρωπαϊκής Ιστορίας και Ιστορίας της Αποικιοκρατίας, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο (και ακαδημαϊκή υπότροφος στο Κέντρο Έρευνας για τις Ανθρωπιστικές Επιστήμες).*

Στην πρόσφατη κρίση, η Πορτογαλία και η Ελλάδα εφάρμοσαν προγράμματα οικονομικής προσαρμογής (2010-2018) ως προϋποθέσεις για τη λήψη δανείων από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Και οι δύο χώρες

συγκαταλέγονται μεταξύ των πιο φτωχών στην ΕΕ και τα κράτη πρόνοιάς τους έχουν εγκαθιδρυθεί την περίοδο του εκδημοκρατισμού (μεταπολίτευση). Σε αυτήν την παρουσίαση σκοπεύω να αναδείξω από συγκριτική σκοπιά: πρώτον, τον αντίκτυπο των κοινωνικών κι εργασιακών μεταρρυθμίσεων στις δημόσιες δαπάνες και σε δείκτες ανάπτυξης όπως η ανισότητα, η ανεργία και η μετανάστευση και δεύτερον, να αναλύσω τους λόγους για τους οποίους τα αποτελέσματα διαφέρουν στις δύο περιπτώσεις. Οι υποθέσεις εργασίας αφορούν τα πρότερα επίπεδα ανάπτυξης, εξωγενείς παράγοντες (προγράμματα προσαρμογής) κι ενδογενείς (μοντέλα κοινωνικού κράτους), καθώς και διορθωτικές κυβερνητικές παρεμβάσεις. Επεξεργάζομαι βάσεις δεδομένων της Eurostat και αξιοποιώ στοιχεία από τις εκθέσεις αξιολόγησης των ελεγκτικών φορέων. Διαπιστώνω ότι το κράτος πρόνοιας και ιδιαιτέρως τα επίπεδα δημόσιας υγείας και απασχόλησης επηρεάστηκαν βαθιά στην Ελλάδα. Οι συνέπειες για την πορτογαλική κοινωνία ήταν πιο ήπιες. Ισχυρίζομαι ότι το πορτογαλικό κράτος πρόνοιας είχε μεταρρυθμιστεί πιο διεξοδικά, στη δεκαετία του '90, ώστε να συγκλίνει περισσότερο με το «ηπειρωτικό» μοντέλο και να μπορεί να απορροφήσει τους κραδασμούς. Για να αξιολογήσω αυτήν την υπόθεση, χρησιμοποιώ έναν σύνθετο δείκτη που κατασκεύασε ο καθηγητής Luciano Amaral και μετρά τον βαθμό «καθολικότητας» (universalism) των προνοιακών συστημάτων. Συμπεραίνω ότι τα συστήματα και των δύο χωρών έγιναν σταδιακά πιο καθολικά, αλλά το ελληνικό κράτος πρόνοιας παρέμεινε εντός του μοντέλου του Ευρωπαϊκού Νότου.

- **Από τη λιτότητα στη δημοσιονομική επέκταση: Οι κρίσεις και οι μεταβαλλόμενες πολιτικές οικονομίες του ευρωπαϊκού Νότου [Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία], 2010s–2020s**

Οδυσσέας Κωνσταντινάκος: *υπ. διδάκτορας πολιτικής οικονομίας στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο*

Η κρίση της Ευρωζώνης ήταν μια ιστορική συγκυρία που έθεσε υπό αμφισβήτηση την αρχιτεκτονική της οικονομικής και νομισματικής ένωσης. Ταυτόχρονα, ενεργοποίησε μηχανισμούς και διαδικασίες εμβάθυνσης της ευρωπαϊκής ενοποίησης που άλλαξαν την μορφή και το περιεχόμενο του Ευρωπαϊκού οικοδομήματος. Η Ελλάδα έτυχε να είναι το σημείο μηδέν από το οποίο ξεκινά η δυσπιστία των διεθνών χρηματαγορών και η εκτόξευση των επιτοκίων δανεισμού με την γνωστή πλέον έκβαση και τα προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής/διάσωσης. Η ανακοίνωση θα ανατρέξει στο ιδεολογικοπολιτικό πλαίσιο της περιόδου 2010-12 προκειμένου να αναδείξει την σύμπτωση ενός πλέγματος οικονομικών ιδεών με τους πολιτικούς συσχετισμούς που κατέστησαν το δόγμα της λιτότητας ως το κυρίαρχο στρατηγικό μέσο διαχείρισης της κρίσης. Τα προγράμματα προσαρμογής στον Ευρωπαϊκό Νότο δεν είχαν μονάχα ως (συμβολικό) στόχο τον σωφρονισμό των "κακών μαθητών" αλλά και τον δομικό μετασχηματισμό των μοντέλων ανάπτυξης της περιφέρειας. Η μερική αποτυχία της λιτότητας να αναζωογονήσει τις εθνικές οικονομίες και να προσελκύσει διεθνείς επενδύσεις, σε συνδυασμό με το κύμα πολιτικής αμφισβήτησης που σάρωσε τις χώρες του Νότου, ανέδειξαν νέους πολιτικούς σχηματισμούς και οδήγησαν σε μια σταδιακή φθορά του κυρίαρχου υποδείγματος που αποκρυσταλλώνεται στη ριζικά διαφορετική απάντηση της Ευρωζώνης στην οικονομική κρίση του covid-19. Η επιστροφή της δημοσιονομικής πολιτικής στο προσκήνιο, της στρατηγικής βιομηχανικής πολιτικής και η τρέχουσα επαναδιαπραγμάτευση του πλαισίου λειτουργίας της ευρωζώνης θέτουν και πάλι με emphaticό τρόπο το ερώτημα: ποιο πρέπει να είναι το μοντέλο ανάπτυξης για τον Ευρωπαϊκό Νότο σε μια εποχή απο-παγκοσμιοποίησης και αναδίπλωσης των εθνικών οικονομιών;

2η μέρα - Σάββατο 28/1/2023

10:00 - 12:00

Συζήτηση: “Η επιστημονική έρευνα και καινοτομία στην οικονομική ανάπτυξη”

Συντονισμός: **Κώστας Φωτάκης**, Πρώην Αν. Υπουργός Έρευνας & Καινοτομίας, Ομότιμος Καθηγ. Φυσικής Παν. Κρήτης, ‘Διακεκριμένο Μέλος’ και τέως Πρόεδρος ΙΤΕ. Εξειδίκευση σε τεχνολογίες Φωτονικής και Λείζερ. Πρόεδρος Συμβουλευτικής Επιτροπής της ΕΕ για ερευνητικές υποδομές.

- **Δημόσιες πολιτικές για την έρευνα: εργαλεία παραγωγικής ανασυγκρότησης και κοινωνικού μετασχηματισμού**

Στέλλα Ψαρρά: Βιολόγος Ωκεανογράφος, Διευθύντρια Ερευνών στο Ελληνικό Κέντρο Θαλασσίων Ερευνών και μέλος της ΚΕ του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ

Η εισήγηση θα εστιάσει στο ρόλο που καλείται και μπορεί να παίξει η Έρευνα, με έμφαση στην έρευνα που διεξάγεται με δημόσιους πόρους, στη διαδικασία της παραγωγικής ανασυγκρότησης της χώρας, αξιοποιώντας το υψηλό επιπέδου ανθρώπινο δυναμικό και αναδεικνύοντας την προστιθέμενη αξία της οικονομίας της γνώσης. Η αναδιαμόρφωση του πλαισίου του ενιαίου χώρου Έρευνας-Παιδείας, που θα επιτρέπει τη λειτουργική σύζευξη / συνέργεια της ερευνητικής και εκπαιδευτικής διαδικασίας ανάμεσα στα Ερευνητικά και Πανεπιστημιακά Ιδρύματα είναι σύγχρονη επιταγή με πολλαπλασιαστικά οφέλη για την οικονομία, την ποιότητα ζωής των πολιτών και την ισχυροποίηση της ανεξαρτησίας της χώρας.

- **Από τη βασική έρευνα στην καινοτομία και την τεχνολογική εφαρμογή**

Αλέξανδρος Χιωτέλλης: Δρ. Αστροφυσικής, μεταδιδακτορικός ερευνητής στο Εθνικό Αστεροσκοπείο Αθηνών και καθηγητής στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Πρώην επιστημονικός συνεργάτης στη Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας (2017-2019).

Βασικό επιχείρημα της εισήγησης είναι η ανάδειξη του ρόλου της βασικής έρευνας ως ικανής αλλά και αναγκαίας συνθήκης για τη μετέπειτα δημιουργία τεχνολογικών εφαρμογών και καινοτομιών, απαραίτητα συστατικά για την ανάπτυξη της λεγόμενης «οικονομίας της γνώσης». Με δεδομένο αυτό μία ολοκληρωμένη δημόσια πολιτική για την έρευνα και τη τεχνολογία οφείλει να περιλαμβάνει τη στήριξη της λεγόμενης «έρευνας οδηγούμενη από την περιέργεια» και να κινείται και πέρα των λογιστικών πλαισίων της «άμεσης ανταποδοτικότητας». Στο πλαίσιο αυτό θα αναπτυχθούν κατά την εισήγηση καλές πρακτικές του παρελθόντος που βοήθησαν στην ανάπτυξη της βασικής έρευνας αλλά και τη διασύνδεσή της με την επιχειρηματικότητα και θα συζητηθούν νέες προοπτικές και κατευθύνσεις.

- **Ένταση γνώσης και επιχειρηματικότητα**

Αλέξανδρος Σελίμης: Δρ. Φυσικής Πανεπιστημίου Κρήτης, μεταδιδακτορικός ερευνητής στο Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας (ΙΤΕ) και επιστημονικός συνεργάτης της ομάδας κοινωνικών

αναλύσεων του Ινστιτούτου ΕΝΑ. Πρώην ειδικός επιστημονικός συνεργάτης Τομέα Έρευνας και Καινοτομίας, ΥΠΠΕΘ (2017-2019).

Η εισήγηση αφορά στο πώς η ενσωμάτωση του γνωσιακού κεφαλαίου, που δημιουργείται από την επιστημονική έρευνα, στην παραγωγή καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών θα μπορούσε να λειτουργήσει ως καταλύτης για την ενίσχυση της έντασης γνώσης και την παραγωγική ανασυγκρότηση. Η συζήτηση θα εστιαστεί στην αξιοποίηση και ένταξη νέας γνώσης και τεχνολογίας στις διαδικασίες παραγωγής και στη διαμόρφωση αποτελεσματικών επενδυτικών σχημάτων για νεοφυείς και γενικότερα καινοτόμες επιχειρήσεις. Τέλος, θα επισημανθεί η σημασία του απεγκλωβισμού από την αγοραία αντίληψη περί χρησιμοθηρικής έρευνας και τις αγκυλώσεις που αυτή προκαλεί ως προϋπόθεση για την ανάδειξη και αξιοποίηση του γνωσιακού δυναμικού που διαθέτει η χώρα.

- **Το ελληνικό σύστημα καινοτομίας: δυναμική και πεδία παρέμβασης**

Βέσικας Απόστολος: υποψήφιος διδάκτορας “Διοίκησης και Οικονομίας της Καινοτομίας” Τμήμα Οικονομικών Επιστημών Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Η διδακτορική του διατριβή με τίτλο «Συγκριτική Ανάλυση Εθνικών Συστημάτων Καινοτομίας: Μοντελοποίηση και Πολιτικές» χρηματοδοτήθηκε από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας.

Σταμπουλής Γιώργος: Αναπληρωτής Καθηγητής Διοίκησης Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας,, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Οι σύγχρονες μεθοδολογικές προσεγγίσεις της πολιτικής για την καινοτομία επιδιώκουν να ξεφύγουν από τα γραμμικά σχήματα της «τεχνολογικής ώθησης» και της «έλξης από την αγορά» υιοθετώντας πιο σφαιρικές ή ολιστικές αναλύσεις. Ξεχωρίζουν ανάμεσά τους η προσέγγιση των συστημάτων καινοτομίας (ΣΚ) - που περιλαμβάνει τις σχέσεις αλληλεπίδρασης μεταξύ των δρώντων και των θεσμών καθώς και μεταξύ συμπεριφοράς, απόδοσης και δομής στο πλαίσιο της εξέλιξης των ΣΚ – και των ελίκων καινοτομίας – που προσπαθεί να συλλάβει την συνεξέλιξη διαφορετικών πλευρών του ΣΚ.

Οι παραπάνω προσεγγίσεις δείχνουν την ετερογένεια των ΣΚ και την ανάγκη πολύπλευρης «μέτρησης» των δραστηριοτήτων και των αποτελεσμάτων. Αυτό προσπαθούν να επιτύχουν – με μικρή επιτυχία – οι πίνακες καινοτομικής επίδοσης (Innovation Scoreboards), όπου όμως συχνά συγχέονται εισροές και εκροές και δεν αποδίδεται η εσωτερική δυναμική των ΣΚ.

Αποτέλεσμα είναι να μην μπορούν να βγουν χρήσιμα συμπεράσματα για την άσκηση πολιτικής και διαβούλευσης. Εδώ παρουσιάζουμε πρώτα τη σύγκριση της Ελλάδας με άλλες χώρες σε μια σειρά επιλεγμένων δεικτών (innovation dashboard) που δίνουν συνολική εικόνα του ΣΚ.

Στη συνέχεια παρουσιάζουμε ένα μοντέλο προσομοίωσης που συνδυάζει της προσεγγίσεις των Ν-ελίκων καινοτομίας με τα ΣΚ. Το μοντέλο αναπτύχθηκε χρησιμοποιώντας τη μέθοδο της συστημικής δυναμικής, η οποία διευκολύνει έναν ουσιαστικά εξελικτικό τρόπο διερεύνησης και κατανόησης της λειτουργικής δυναμικής που αναδύεται μεταξύ ετερογενών υποσυστημάτων. Η ανάλυση εναλλακτικών σεναρίων, μπορεί να οδηγήσει στη μετάβαση από τους στατικούς πίνακες επίδοσης καινοτομίας σε διεπιφάνειες δυναμικής παρακολούθησης και διαχείρισης πολιτικών καινοτομίας.

Το μοντέλο μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο ανάλυσης και διαβούλευσης για τη χάραξη πολιτικής (serious game). Δείχνει πώς βελτιώσεις στις πολιτικές καινοτομίας που βασίζονται σε

προσδιορισμένα τμήματα υστέρησης και σημεία μόχλευσης του συστήματος μπορούν να συμβάλλουν ουσιαστικά στη συνολική απόδοση ολόκληρου του συστήματος.

12:00 -12:30 Καφές

12:30- 14:30

Συζήτηση: “Άλλες διαστάσεις της ανάπτυξης”

Συντονισμός: **Μαρία Τσάμπρα**, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Οικονομικής Γεωγραφίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Πατρών.

- **Ιδιόμορφο Θεσμικό και Πολιτισμικό Υπόβαθρο στην Ελληνική Οικονομία και Κοινωνία και η Διαμόρφωση ενός Στάσιμου Προτύπου Ανάπτυξης**

Παντελής Χ. Κωστής: *Επίκουρος Καθηγητής Οικονομικής Ανάπτυξης, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, ΕΚΠ*

Στο άρθρο αυτό, παρουσιάζονται κάποια από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά δύο εκ των βαθύτερων αιτιών της οικονομικής ανάπτυξης για την περίπτωση της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας. Πρόκειται για το θεσμικό και το πολιτισμικό υπόβαθρο, που ο τρόπος με τον οποίο έχουν εξελιχθεί καθιστά τις δύο αυτές μορφές υποβάθρου ιδιόμορφες. Έτσι η οικονομία οδηγείται σε ένα στάσιμο πρότυπο ανάπτυξης. Ταυτόχρονα, τίθεται το θέμα της συνεξέλιξης των δύο μορφών υποβάθρου. Όταν οι θεσμοί και το πολιτισμικό υπόβαθρο εξελίσσονται με έναν άριστο τρόπο, πραγματοποιείται συνεξέλιξη των δύο εννοιών. Ωστόσο, η ασύγχρονη εξέλιξη των θεσμών και του πολιτισμικού υποβάθρου συμβαίνει κυρίως όταν οι θεσμοί και το πολιτισμικό υπόβαθρο αποκλίνουν από το άριστο πρότυπο. Η επικράτηση ενός τέτοιου προτύπου ανάπτυξης, έχει επιδράσεις στον τρόπο λειτουργίας της οικονομίας που συνδέονται με αύξηση του επιπέδου της αβεβαιότητας αλλά και μια σειρά αποτυχημένων προσπάθειών εφαρμογής ενός εκσυγχρονισμένου βιώσιμου αναπτυξιακού πλαισίου.

- **Η συμμετοχή των θεσμών της κοινωνίας των πολιτών στην οικονομική πολιτική. Αξιολόγηση των δομών διακυβέρνησης της Ε.Ε.**

Ασημίνα Χριστοφόρου: *Επίκουρος καθηγήτρια, Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο.*

Fikret Adaman: *Καθηγητής, Τμήμα Οικονομικών, Πανεπιστήμιο του Βοσπόρου, και senior research fellow, Istanbul Policy Center.*

Τις τελευταίες δεκαετίες έχουν υπάρξει εκτεταμένες δημόσιες συζητήσεις και προσπάθειες πολιτικής για τη δημιουργία θεσμών συμμετοχής των πολιτών σε υπερεθνικό επίπεδο, ιδιαίτερα εν όψει του δημοκρατικού ελλείμματος των θεσμών λήψης αποφάσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Ωστόσο, στην παρούσα εργασία ισχυριζόμαστε ότι η αδυναμία υπέρβασης του δυϊσμού αγοράς- κράτους και οι κυρίαρχες αξίες της Κοινής Αγοράς μετατρέπουν τους θεσμούς συμμετοχής των πολιτών σε ένα μέσο νομιμοποίησης των αποφάσεων των υπερεθνικών θεσμών της ΕΕ και των συμφερόντων ισχυρών οικονομικών και πολιτικών ομάδων. Αξιολογούμε τους θεσμούς συμμετοχής των πολιτών στις δομές διακυβέρνησης της ΕΕ με βάση το πλαίσιο κοινωνικού σχεδιασμού που προτείνουν στο έργο τους οι Fikret Adaman και Pat Devine.

- **Η Εφαρμοσμένη ηθική σύνθεση της διεθνούς ανάπτυξης**

Νίκος Αστρουλάκης: *οικονομολόγος, Δρ του Παν/μιου Κρήτης, με οργανική θέση στη Φορολογική και Τελωνειακή Ακαδημία της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων. Μέλος του συνεργαζόμενου εκπαιδευτικού προσωπικού του ΕΑΠ. Δημοσιευμένο του έργο έχει βραβευτεί από τον εκδοτικό οίκο Emerald και από το Instituto de Investigaciones Económicas Universidad Nacional Autónoma de México*

Στη παρούσα ανάλυση, η εφαρμοσμένη ηθική τοποθετείται στο μάκρο-κοινωνικό επίπεδο της παγκόσμιας ηθικής, ενώ μια συγκεκριμένη αναλυτική ταξινόμηση επιχειρείται, κατηγοριοποιώντας τη διεθνή ανάπτυξη, βάσει της διαρθρωτικής της σύνθεσης, σε τρία αναλυτικά επίπεδα: Πρώτον, η διαρθρωτική σύνθεση – σχετιζόμενη με το πλαίσιο της υφιστάμενης διεθνούς αναπτυξιακής πολιτικής – μπορεί να ιδωθεί στις διαμορφωμένες «σχέσεις αγοράς». Δεύτερον, η ανάλυση προσδιορίζει τις πολιτικές που εφαρμόζονται σε εθνικό επίπεδο και τον ρόλο της πολιτικής του έθνους-κράτους. Τρίτον, η ανάλυση πραγματεύεται τις πολιτικές των διεθνών αναπτυξιακών θεσμών. Σε κάθε ένα από τα επίπεδα που αναφέρθηκαν παραπάνω, η ανάλυση αποκαλύπτει τα θεμελιώδη ζητήματα της θεωρίας και της πολιτικής της νεοκλασικής οικονομικής, ως τον βασικό διανοητικό υπερασπιστή των οικονομικών της ελεύθερης αγοράς.

- **Σενάρια κλιματικής μετάβασης και πολιτικών προσαρμογής**

Αχιλλέας Μαντές: *Κάτοχος διδακτορικού από το University of Greenwich. Εργάζεται ως εξωτερικός συνεργάτης στο τμήμα μακροοικονομικού modelling του Γαλλικού Οργανισμού Ανάπτυξης και στο Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ.*

Η εισήγηση επικεντρώνεται σε θέματα ανάπτυξης και κλιματικής αλλαγής. Αναδεικνύει τις μακροοικονομικές ανισορροπίες που μπορούν να συσσωρευτούν εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής και δίνει έμφαση στις δημόσιες πολιτικές προσαρμογής και ενίσχυσης της παραγωγικότητας που μπορούν να αντισταθμίσουν τη συσσώρευση μακροχρόνιων ανισορροπιών. Το αναλυτικό πλαίσιο που χρησιμοποιείται βασίζεται στα υποδείγματα SFC (Stock-Flow Consistent models) και τα εμπειρικά παραδείγματα αφορούν αναπτυσσόμενες, ανοιχτές, μικρές οικονομίες.

- **Βιομηχανία 4.0, ανάγκες δεξιοτήτων και αλλαγές στην αγορά εργασίας: Μία επισκόπηση και μία μελέτη περίπτωσης στο πλαίσιο της ελληνικής εμπειρίας**

Δρακάκη Ελίνα: Δρ. Οικονομικών, εντεταλμένη διδασκαλίας και μεταδιδακτορική ερευνήτρια στο Πανεπιστήμιο Κρήτης. Επίσης, είναι μέλος Συνεργαζόμενου Εκπαιδευτικού Προσωπικού του Ε.Α.Π. και επιστημονική συνεργάτιδα του Ινστιτούτου Εργασίας της Γ.Σ.Ε.Ε..

Η εισήγηση αφορά την ελληνική εμπειρία της λεγόμενης 4^{ης} βιομηχανικής επανάστασης. Αναλύεται η προβληματική και το νέο παραγωγικό υπόδειγμα ως προς τις βασικές διαστάσεις, τα όρια και τις δυνατότητες, ιδίως από τη σκοπιά της αγοράς εργασίας. Συζητούνται οι κύριες τάσεις σε ότι αφορά τα επαγγέλματα και τις δεξιότητες στην Ελλάδα και παρουσιάζονται αποτελέσματα πρόσφατης έρευνας για τον τομέα της αγροδιατροφής-μεταποίησης τροφίμων. Όπως διαπιστώνεται, η μετάβαση είναι αργή και απαιτείται συγκροτημένη παρέμβαση μέσω μίας νέας μορφής ενεργητικής βιομηχανικής - τομεακής πολιτικής και ενίσχυση των ευκαιριών εκπαίδευσης και κατάρτισης, χωρίς αποκλεισμούς. Στο επίκεντρο θα πρέπει να είναι η στήριξη των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων για τη δημιουργία «καλύτερων» θέσεων εργασίας, την επένδυση στη γνώση, την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και τη διαχείριση αλλαγής. Στο ίδιο πλαίσιο, στόχος πρέπει να είναι η ενδυνάμωση των ικανοτήτων και γνώσεων εργαζομένων και εργοδοτών, προκειμένου να ανταπεξέλθουν στις προκλήσεις και να αξιοποιήσουν τα «ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα» της μικρής κλίμακας, στο νέο μετά covid υπόδειγμα της ψηφιακής μετάβασης και της βιώσιμης ανάπτυξης.

14:30- 15:00 Γεύμα

15:00-17:00

Συζήτηση: “Χωρικές ανισότητες και χωρικός σχεδιασμός”

Συντονισμός: **Κωστής Χατζημιχάλης**, Ομότιμος καθηγητής Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

- **Περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα: ψηλαφώντας νέες λύσεις για ένα παλιό πρόβλημα**

Καλογερέσης Θανάσης: Οικονομικός γεωγράφος, Αναπληρωτής Καθηγητής Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας & Ανάπτυξης, Πολυτεχνική Σχολή ΑΠΘ.

Στην πληθώρα των οικονομικών, κοινωνικών, ιστορικών και πολιτιστικών παραγόντων που κατά καιρούς έχουν ενοχοποιηθεί για τις οξυμένες ανισότητες προστίθεται πλέον η τεχνολογική αλλαγή. Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών πολλές περιοχές της χώρας υπέστησαν σταδιακή απώλεια θέσεων εργασίας, συμμετοχής εργατικού δυναμικού και κατά συνέπεια ανταγωνιστικότητας και εισοδημάτων, με τις μητροπολιτικές και έναν μικρό αριθμό τουριστικών περιοχών να ωφελούνται από αυτή την αλλαγή. Περιοχές εγκλωβισμένες σε “παγίδες ανάπτυξης” στο εσωτερικό μιας χώρας εγκλωβισμένης σε μια άλλη παγίδα, αυτή του μεσαίου εισοδήματος, με

τη δυσαρέσκεια και τον λαϊκισμό να γιγαντώνονται. Στόχος της παρούσας εισήγησης είναι η επικαιροποίηση της γνώσης σχετικά με τις περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα, καθώς και μια συνοπτική επισκόπηση της κατάστασης σχετικά με τις πολιτικές χωρικής συνοχής που έχουν εφαρμοστεί στη χώρα τις τελευταίες δεκαετίες. Τέλος, επιχειρείται η διατύπωση ορισμένων νέων προτάσεων για την αντιμετώπιση ενός παλιού και συστηματικά επιδεινούμενου προβλήματος.

- **Προοπτικές σχεδιασμού και ανάπτυξης του χώρου πέρα από τον κατ' εξαίρεση σχεδιασμό και τις εξαρτήσεις από το παρελθόν**

Λουκάς Τριάντης: *Επίκουρος καθηγητής πολεοδομίας και χωρικού σχεδιασμού στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων ΑΠΘ. Έχει εργαστεί ως πολεοδόμος-χωροτάκτης στην Ελλάδα και την Αλβανία και ως ειδικός επιστήμονας στο Υπ. Περιβάλλοντος & Ενέργειας (2017-2019). Ήταν συντονιστής στην Αθήνα του προγράμματος LSE Athens Urban Age Task Force του LSE (2020-2022).*

Τα κυρίαρχα σήμερα πρότυπα χωρικού σχεδιασμού και ανάπτυξης του χώρου στην Ελλάδα βασίζονται αφενός στην εμπέδωση ενός κατ' εξαίρεση σχεδιασμού, που συχνά συναρτάται με την αποσπασματικότητα, την κατασπατάληση της γης και φυσικών πόρων, την ελλιπή κοινωνική λογοδοσία και την όξυνση της ανισότητας στο χώρο, και, αφετέρου, σε εξαρτήσεις από το παρελθόν όπως η εκτός σχεδίου και αυθαίρετη δόμηση, όπως αυτές μεταλλάσσονται με τη συγκυρία. Μπορούμε να εντοπίσουμε άξονες και προτεραιότητες για ένα σχεδιασμό που να ανταποκρίνεται με ευθύνη στα κοινωνικά και περιβαλλοντικά διακυβεύματα μιας εποχής κρίσεων; Διακυβεύματα κοινωνικής νομιμοποίησης και δημόσιας συμμετοχής, δίκαιης ανάπτυξης, προστασίας του περιβάλλοντος, της πολιτιστικής κληρονομιάς και των κοινών πόρων;

- **Διερεύνηση της σχέσης χωρικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού στην Ελλάδα της ΠΠ 2021-2027 και αναζήτηση προϋποθέσεων εναλλακτικής προοπτικής για τη σχέση των δύο συστημάτων**

Τσάδαρη Σοφία: *Δρ Πολεοδομίας Χωροταξίας ΕΜΠ, Αρχιτέκτονας Μηχανικός, μέλος της συνεργατικής - διεπιστημονικής ομάδας σχεδιασμού commonspace*

Η διαχρονική μελέτη των προβληματικών διαστάσεων του ελληνικού συστήματος σχεδιασμού έχει καταδείξει δομικά ελλείμματα που σχετίζονταν με την περιορισμένη κρατική παρέμβαση στις διαδικασίες παραγωγής του χώρου. Το σύστημα χωρικού σχεδιασμού που θεσμοθετήθηκε στο έδαφος αυτής της γενεαλογίας ήταν σε πρώτη φάση προσανατολισμένο αμυντικά στην ανασχεση των επιπτώσεων που σχετίζονταν με αυτές τις διαδικασίες (π.χ. αυθαίρετη και εκτός σχεδίου δόμηση). Κατά τις πρόσφατες δεκαετίες διαμορφώνεται ένα πλαίσιο χωρικού σχεδιασμού με εργαλεία που εξυπηρετούν νέου τύπου παρεμβάσεις και μεγάλες επενδύσεις. Ταυτόχρονα, εξελίσσεται σε μια παράλληλη διαδικασία το σύστημα του αναπτυξιακού σχεδιασμού, το οποίο έχει στον πυρήνα της συστηματοποίησής του την Πολιτική Συνοχής της ΕΕ και το ΕΣΠΑ ως βασικό σχέδιο για την ανάπτυξη της χώρας. Ήδη από την ΠΠ 2014-2020 η προσθήκη της «εδαφικής συνοχής» πλάι στην οικονομική και κοινωνική έχει οδηγήσει στην εκτεταμένη υλοποίηση χωρικών στρατηγικών μέσω των Περιφερειακών Προγραμμάτων. Η διερεύνηση της σχέσης χωρικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού στην Ελλάδα κατά την ΠΠ 2021-2027, μέσα από την καταγραφή της χωρικής κατανομής πόρων των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων και τον προγραμματισμό χωρικών χρηματοδοτικών εργαλείων μπορεί να

προσφέρει χρήσιμα συμπεράσματα για την τεκμηρίωση προϋποθέσεων μιας εναλλακτικής προοπτικής.

- **Περιφεριακές Ανισότητες στην Ελλάδα υπό Συνθήκες Οικονομικής Κρίσης και η Σπουδαιότητα της Άσκησης Χωρικών Πολιτικών**

Καλλιώρας Δημήτρης: *Αναπληρωτής Καθηγητής Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.*

Οι νεοφιλελεύθερης έμπνευσης πολιτικές οι οποίες εφαρμόστηκαν στα (δημοσιονομικά επιβαρυνόμενα) κράτη-μέλη της ΕΕ για την άμβλυνση των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης, μολονότι «οριζόντιας κάλυψης», επέφεραν ασύμμετρες χωρικές επιπτώσεις. Οι χωρικές ενότητες οι οποίες επλήγησαν περισσότερο από την οικονομική κρίση είναι, κατά τεκμήριο, αυτές οι οποίες αντιμετώπισαν τις μεγαλύτερες δυσχέρειες ως προς την άντληση δημόσιων πόρων για την υλοποίηση αναπτυξιακών πολιτικών. Η εισήγηση παρουσιάζει τις χωρικές ανισότητες στην Ελλάδα (επίπεδο και εξέλιξη), κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, και αναδεικνύει τη σπουδαιότητα της άσκησης χωρικών πολιτικών.

- **Οι δημογραφικές εξελίξεις στην Ελλάδα από τα μέσα της δεκαετίας του 1950 έως και σήμερα: χωρικές διαστάσεις, τάσεις και προοπτικές**

Κοντογιάννης Γιώργος: *Δρ Δημογραφίας, Πτυχίο Μηχανικού Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης Παν/μίου Θεσσαλίας, μεταπτυχιακό στη Δημογραφία. Συμμετοχή σε ερευνητικά προγράμματα για τις δημογραφικές εξελίξεις στην Ελλάδα. Εμπειρία διδασκαλίας Παν/μια Θεσσαλίας και Αιγαίου.*

Σύμφωνα με τα στοιχεία της πρόσφατης απογραφής (του 2021) ο πληθυσμός της χώρας μας μειώθηκε (3,5%) κατά την περίοδο 2011-2021. Κατέστη, επίσης, εμφανές ότι η συρρίκνωση του πληθυσμού του 1/3 των δήμων της χώρας (κυρίως αγροτικών, ορεινών και ημιορεινών) ξεπέρασε το 10%, αλλά ακόμη και το 20% ή το 30% σε ορισμένους εξ αυτών εντός της συγκεκριμένης δεκαετίας. Είναι, λοιπόν, αναγκαία η διαμόρφωση μιας Εθνικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής η οποία να περιλαμβάνει βραχυπρόθεσμους, αλλά και μεσο-μακροπρόθεσμους στόχους που θα επιδιώξουν να αντιμετωπίσουν τις δημογραφικές προκλήσεις, θα οδηγήσουν στην άμβλυνση των κοινωνικο-οικονομικών και χωρικών ανισοτήτων και θα ανατρέψουν την πληθυσμιακή συρρίκνωση της υπαίθρου. Οι πολιτικές αυτές οφείλουν να περιλαμβάνουν μέτρα που αφορούν στην ενίσχυση της γονιμότητας (μέσω πολιτικών που ενισχύουν την ισότητα των φύλων και διευκολύνουν το συνδυασμό της οικογενειακής με την επαγγελματική ζωή), στην παραγωγική αναδιάρθρωση της χώρας, στην ομαλή ένταξη μεταναστών και προσφύγων με τρόπους επωφελείς για τους ίδιους, αλλά και την κοινωνία που τους υποδέχεται, στην προσπάθεια ανακοπής της εξόδου κατοίκων από τη χώρα (και ενδεχομένως επιστροφής κάποιων που μετανάστευσαν στο εξωτερικό κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης). Τέλος, πρέπει άμεσα να τεθούν σε εφαρμογή πολιτικές που αφορούν στη βελτίωση της υγείας και της ποιότητας ζωής των ηλικιωμένων, αλλά και γενικότερα πολιτικές στο χώρο της υγείας που θα έχουν ως στόχο την πρόληψη και έγκαιρη αντιμετώπιση ασθενειών.

17:00- 17:30 Καφές

17:30 –19:00

Συζήτηση: “ΜμΕ απαραίτητες για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και οικονομική δημοκρατία ή υπολειμματική κατηγορία η οποία πρέπει να εξαλειφθεί”

Συντονισμός: **Λότης Λαμπριανίδης**, Οικονομικός γεωγράφος, συντ. Καθηγητής Τμήμα Οικονομικών Επιστημών Πανεπιστημίου Μακεδονίας, πρώην Γενικός Γραμματέας Ιδιωτικών Επενδύσεων Υπουργείου Οικονομίας & Ανάπτυξης (2015-19).

- **Μεγάλοι μετασχηματισμοί και μικρές επιχειρήσεις.**

Αντώνης Αγγελάκης: Δρ Τεχνολογικών Πολιτικών και Καινοτομίας, Στέλεχος Καινοτομίας Ινστιτούτου Μικρών Επιχειρήσεων (ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ), Διδάσκων ΕΚΠΑ, μέλος Περιφερειακού Συμβουλίου Έρευνας και Καινοτομίας Περιφέρειας Αττικής.

Η τρέχουσα περίοδος αποτελεί ένα ιστορικό μεταίχμιο εντός του οποίου συντήκονται ισχυρές και αλληλοσυνδεόμενες μεταβολές σε επίπεδο τεχνολογικών, παραγωγικών, οικονομικών, ενεργειακών, περιβαλλοντικών και γεωπολιτικών αναδιατάξεων. Ειδικότερα, σημαντικές επιδράσεις παρατηρούνται εντόνως σε επίπεδο μικρών επιχειρήσεων, ιδιαίτερα όσον αφορά τις αλληλένδετες θεματικές διαστάσεις τεχνολογικού μετασχηματισμού, παραγωγικής προσαρμογής και διεθνούς ανταγωνισμού. Η διαμόρφωση τεκμηριωμένων και πολυδιάστατων πολιτικών υποστήριξης των μικρών επιχειρήσεων με επικέντρωση στις διεπιφάνειες συμπληρωματικών πεδίων (π.χ. επενδύσεις, πρόσβαση στη χρηματοδότηση, τεχνολογικός μετασχηματισμός, πράσινη μετάβαση) συνιστά προϋπόθεση επιτάχυνσης των διαδικασιών παραγωγικής προσαρμογής τους.

- **Ο Ρόλος των ΜμΕ στην Ελλάδα, οι megatrends, η «Έκθεση Πισσαρίδη» και το ζήτημα της μεταλλαγής του εγχώριου παραγωγικού υποδείγματος**

Μανόλης Μανιούδης: Οικονομικός Αναλυτής του Ινστιτούτου Εμπορίου και Υπηρεσιών της Ελληνικής Συνομοσπονδίας Εμπορίου και Επιχειρηματικότητας (ΙΝΕΜΥ-ΕΣΕΕ) και διδάσκων στο τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Διεθνούς Πανεπιστημίου Ελλάδας

Η εισήγηση θα εστιάσει στις ιδιοσυστασίες αλλά και στις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι ελληνικές ΜμΕ στο πλαίσιο των mega-trends (sustainability, digitalisation, ασυνέχειες διεθνούς εμπορίου κ.λπ.) της παγκόσμιας οικονομίας. Θα αναδείξει κριτικά το πώς τοποθετούνται οι ΜμΕ στη δημόσια συζήτηση αναφορικά με τον ρόλο και τη σημασία τους, όπως τουλάχιστον τα αντιλαμβάνεται η συμβατική οικονομική θεωρία. Τέλος, θα υπογραμμίσει πώς η μικρομεσαία επιχειρηματικότητα συνδέεται με την αναζήτηση ενός νέου συμπεριληπτικού αναπτυξιακού υποδείγματος υπό την προϋπόθεση της διαμόρφωσης κατάλληλων πολιτικών που θα ενισχύσουν τη διατηρήσιμη ανθεκτικότητά τους.

- **Δημόσιες πολιτικές για την ενίσχυση των ΜμΕ: Η περίπτωση των χρηματοδοτικών εργαλείων**

Τιμόθεος Ρέκκας: Οικονομολόγος, Δρ Δημόσιας Πολιτικής και Διοίκησης, Υπ. Ανάπτυξης Επενδύσεων

Βασικό επιχείρημα της εισήγησης είναι η ανάδειξη του ρόλου της δημόσιας παρέμβασης, όχι μόνο για τη διόρθωση των ανεπαρκειών των αγορών κεφαλαίου, αλλά κυρίως προς την κατεύθυνση στήριξης της μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας με στόχο τη διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής, την ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη, την προστασία του περιβάλλοντος και την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Μία ολοκληρωμένη δημόσια πολιτική κρίνεται σκόπιμο να περιλαμβάνει χρηματοδοτικά εργαλεία προσαρμοσμένα στις πραγματικές ανάγκες των ΜμΕ στην εποχή της τέταρτης βιομηχανικής επανάστασης, την αξιοποίηση εξειδικευμένων εργαλείων για τη μικρής κλίμακας επιχειρηματικότητα όπως οι μικροπιστώσεις και την επανεξέταση του ρόλου της Αναπτυξιακής Τράπεζας προκειμένου να ανταποκριθεί στις ιδιαίτερα αυξημένες ανάγκες ρευστότητας των επιχειρήσεων σε ένα περιβάλλον διαρκούς αβεβαιότητας λόγω των αλληπάλληλων κρίσεων.

19:00- 21:00

Συζήτηση: “Αναπτυξιακές πολιτικές και μέσα - Τουρισμός”

Συντονισμός: **Μάκης Ζαχαράτος**, Σχεδιασμός, οικονομική και πολιτική τουρισμού, Ομότιμος καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών, π. - Γεν. Δ /ντής ΙΤΕΠ, - Γενικός Γραμματέας Υπ. Τουρισμού

- **Από τα «γκαρσόνια της Ευρώπης» στην βιώσιμη ανάπτυξη: Σημειώσεις για το παρελθόν και το μέλλον του ελληνικού τουρισμού**

Μιχάλης Νικολακάκης: Έχει σπουδάσει Κοινωνιολογία στο Πάντειο, στο Warwick της Μεγ. Βρετανίας και στο Πανεπιστήμιο της Κρήτης. Στην παρούσα φάση είναι διδάσκων στο τμήμα Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης ενώ ταυτόχρονα εργάζεται ως επιστημονικός συνεργάτης της Κ.Ο. του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ.

«Η βιωσιμότητα δεν πρέπει πλέον να αποτελεί ένα εξειδικευμένο τμήμα του τουρισμού αλλά αντίθετα πρέπει να αποτελέσει την νέα κανονικότητα στον κλάδο». Η παραπάνω δήλωση του Γενικού Γραμματέα του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού εκφράζει την αυξανόμενο ενδιαφέρον και τις ευρύτερες συναινέσεις που έχουν διαμορφωθεί σε διεθνές επίπεδο γύρω από το όραμα της στροφής προς τον βιώσιμο τουρισμό. Ωστόσο, την επαύριον της πανδημίας του κορονοϊού, το περιεχόμενο της έννοιας της βιωσιμότητας αποτελεί ανοικτό διακύβευμα τόσο για τους διεθνείς οργανισμούς όσο και για τους φορείς της αγοράς. Στην εισήγηση θα ακολουθήσουμε τη διεθνή συζήτηση αναφορικά με τον βιώσιμο τουρισμό προσπαθώντας να εστιάσουμε στους τρόπους με τους οποίους η διαμόρφωση μιας εθνικής πολιτικής βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης θέτει προκλήσεις για την χώρα με δεδομένες τις ιστορικές ιδιαιτερότητες του ελληνικού τουρισμού.

- **Η ανάγκη μιας διαφορετικής κοινωνικής προσέγγισης για τη βιωσιμότητα του ευρωπαϊκού τουρισμού**

Gian Andrea Garancini: Απόφοιτος της Σχολής Διπλωματίας, εργάστηκε 15 χρόνια στις Βρυξέλλες ως Συντονιστής των Ιταλικών Περιφερειών καθώς και Διευθυντής της Ιταλικής Προεδρίας στην ΕΕ. Πρώην Αντιδήμαρχος Τουρισμού και Επικοινωνίας Δήμου Ηρακλείου. Σύμβουλος για θέματα ευρωπαϊκής πολιτικής, επιχειρηματικότητας, τουρισμού, περιφερειακής ανάπτυξης, εξωστρέφειας.

Grant Manager και ICC Expert για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Λέκτορας ιστορίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης & δημοσίου μάρκετινγκ.

Το παραδοσιακό μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης βασισμένο κυρίως στον τρίπτυχο «ήλιος - θάλασσα - παραλία» έχει αποδειχθεί μη ανθεκτικό, και ως εκ τούτου είναι πεπερασμένο. Ενναλακτικό μοντέλο σήμερα στην Ελλάδα δεν υπάρχει, όπως δεν υπάρχει αποτελεσματικό governance (ποιος κάνει τι) του τουρισμού. Πρέπει να εισαχθεί πρώτα και να βασιστεί έπειτα πάνω σε μετρήσιμους δείκτες αειφορίας.

Ο μαζικός τουρισμός, εάν από τη μια εξασφαλίζει στην Ευρώπη ευημερία σε εκατομμύρια εργαζόμενους (εποχιακά οι περισσότεροι στην Ελλάδα), από την άλλη συχνά εμποδίζει την εξέλιξη πιο ποιοτικών και αειφόρων μορφών τουρισμού που αφορούν στην ανακάλυψη της ενδοχώρας, σε μια πιο σωστή αξιοποίηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, σε μια ουσιαστική διασύνδεση του τοπικού πρωτογενή τομέα και των οينو-γαστρονομικών παραδόσεων με τον τουρισμό.

Το καινούργιο ευρωπαϊκό πλαίσιο τοποθετεί στο επίκεντρο του τουρισμού την αειφορία και την καινοτομία και αποτελεί ενθαρρυντικό γεγονός ότι δεν λείπουν οι καλές πρακτικές, εκτός αλλά και εντός της χώρας.

Σε αυτό το πλαίσιο, αναδύεται η άμεση ανάγκη να δημιουργηθούν *partnerships* σε τοπικό επίπεδο ανάμεσα στους κοινωνικούς εταίρους (ΟΤΑ, επιχειρηματίες, τους ίδιους τους τουρίστες), και να υιοθετηθεί νέο τρίπτυχο Κοινωνία - Περιβάλλον – Οικονομία.

- **Η Αξιολόγηση των δημόσιων πολιτικών, επενδυτικών και χωρικών, στον Τουρισμό και το αποτύπωμά τους στην εξελικτική πορεία του Ελληνικού Τουρισμού.**

Αιμιλία Βλάμη: *Επίκουρη καθηγήτρια της «Τουριστικής Οικονομικής & Τουριστικής Ανάπτυξης» στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Είναι Επιστημονική υπεύθυνη του προγράμματος «Boutique hotel» του Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου Ελλάδος. Επίσης, είναι Συντονίστρια στη ΔΙΤ71 «Τουριστική Ανάπτυξη» του ΕΑΠ.*

Στην εισήγηση αναλύονται οι δημόσιες, και ιδίως οι επενδυτικές και χωρικές, πολιτικές που ασκήθηκαν στη χώρα και έχουν καθοριστικό αποτύπωμα στην αναπτυξιακή πορεία του ελληνικού τουρισμού και της ξενοδοχίας. Ειδικότερα, με την ένταξη της επενδυτικής πολιτικής για το σχηματισμό του ξενοδοχειακού κεφαλαίου στη γενικότερη αναπτυξιακή πολιτική ως βασικού στοιχείου της ανάπτυξης του τουρισμού, η πορεία προς τη διαμόρφωση όλο ένα και περισσότερο χωρικά συγκεντρωμένων ξενοδοχειακών μονάδων και συγκροτημάτων ήταν αμετάκλητη. Σε αυτό το πλαίσιο, γίνεται μια σύντομη αναφορά στη εξέλιξη των επενδυτικών πολιτικών και των αποτελεσμάτων τους στη περιφερειοποίηση του τουρισμού, σε κύριες χρονικές περιόδους, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην τελευταία δεκαετία, όπου πλέον διαπιστώνεται μια έντονη τάση για ανάπτυξη σύγχρονων μορφών τουριστικών καταλυμάτων και προϊόντων ανά την επικράτεια (όπως boutique hotels, glamping, κλπ.), με βασική στόχευση την προσφορά εξατομικευμένων τουριστικών εμπειριών. Ο κλάδος της ελληνικής φιλοξενίας, σήμερα, σχεδόν τρία χρόνια μετά την έναρξη της πανδημίας, φαίνεται να έχει καταφέρει να επιβιώσει και σχεδόν να έχει επανέλθει στα επίπεδα ζήτησης προ πανδημίας. Όμως, στη φάση της επαναφοράς για τον ξενοδοχειακό κλάδο, γίνεται πλέον σαφές ότι η εξομάλυνση, σε συνδυασμό με τη δυνατότητα ανάπτυξης μιας

βελτιωμένης κατάστασης, συνιστά μια αργή διαδικασία. Προς αυτή την κατεύθυνση, ο μακροχρόνιος σχεδιασμός για βιώσιμη φιλοξενία πρέπει να συνιστά ρεαλιστικό σκοπό και στόχο ενός αναβαθμισμένου μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης και διαχείρισης, που θα διασφαλίζει την απρόσκοπτη εξέλιξη του ελληνικού τουρισμού.

- **Ο Τουρισμός ως Πυλώνας Ανάπτυξης της Ελληνικής Οικονομίας**

Σώκλης Γιώργος: *Επίκουρος Καθηγητής «Οικονομικής Θεωρίας και Πολιτικής της Ανάλυσης Εισροών-Εκροών» στο Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης του Παντείου Πανεπιστημίου, μέλος της Συντονιστικής Επιτροπής του Εθνικού Συμβουλίου Παραγωγικότητας (Greek National Productivity Board), και Επιστημονικός Συνεργάτης του Ινστιτούτου Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων.*

Ο βαθμός στον οποίο συμβάλλει ή δύναται να συμβάλει ο τουρισμός στην αναπτυξιακή δυναμική της ελληνικής οικονομίας είναι ένα ερώτημα το οποίο επανέρχεται διαρκώς τόσο στον επιστημονικό όσο και στο δημόσιο διάλογο. Σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι η διερεύνηση του εν λόγω ζητήματος μέσω της χαρτογράφησης των διακλαδικών σχέσεων του τουριστικού τομέα της ελληνικής οικονομίας. Σε αντίθεση με τις έως σήμερα σχετικές αναλύσεις, η διερεύνησή μας λαμβάνει υπόψη όχι μόνον τις διακλαδικές σχέσεις των ενδιάμεσων εισροών του τουριστικού τομέα αλλά και τις διακλαδικές διασυνδέσεις που απορρέουν από τις επιδράσεις της διαδικασίας αναπαραγωγής της εργασιακής δύναμης. Τα ευρήματα της ανάλυσής μας δείχνουν ότι ο ρόλος του τουρισμού στην ελληνική οικονομία είναι περισσότερο ως πωλητής εισροών στους υπόλοιπους κλάδους παρά ως αγοραστής εισροών, εύρημα το οποίο δύναται να αναχθεί σε μεγάλο βαθμό στην υψηλή συμμετοχή του τουριστικού προϊόντος στη διαδικασία αναπαραγωγής της εργασιακής δύναμης. Με άλλα λόγια μια αύξηση της ζήτησης για το τουριστικό προϊόν δεν μπορεί να επιφέρει μια ισχυρή αναπτυξιακή δυναμική στο οικονομικό σύστημα, λόγω του ότι η εξάρτηση του τομέα από εισροές άλλων κλάδων για τη λειτουργία του είναι χαμηλή και, άρα, η αύξηση του τουριστικού προϊόντος δεν θα επιφέρει μεγάλη αύξηση της παραγωγής των υπολοίπων κλάδων της οικονομίας. Αντιθέτως, μια αύξηση της ζήτησης για τα προϊόντα των υπολοίπων κλάδων θα επιφέρει μια ισχυρή ανάπτυξη του τουριστικού τομέα, λόγω του ότι η εξάρτηση των άλλων κλάδων από εισροές του τουριστικού τομέα είναι υψηλή. Συνεπώς, οι διακλαδικές διασυνδέσεις του τουρισμού δείχνουν ότι ο τομέας δεν μπορεί να αποτελέσει τη βάση μιας αναπτυξιακής πολιτικής μέσω τόνωσης της τουριστικής ζήτησης, αλλά, αντιστρόφως, μια πολυκλαδική ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας θα οδηγήσει σε σημαντική μεγέθυνση του τουριστικού της τομέα.

- **Εναλλακτικές μορφές τουριστικής ανάπτυξης με στόχο την ευημερία και την ανθεκτικότητα των κοινωνιών υποδοχής**

Βαγιονής Νίκος: *Ph.D. (Econ.) London School of Economics (1994), Επιστημονικός Ερευνητής Α΄ Βαθμίδας στο ΚΕΠΕ (1995), Συνεργαζόμενος Καθηγητής στο ΕΑΠ (2006), Μέλος Κεντρικής Γνωμοδοτικής Επιτροπής Υπουργείου Ανάπτυξης, Εκπρόσωπος στην RDPC (Επιτροπή Πολιτικής Περιφερειακής Ανάπτυξης) του ΟΟΣΑ.*

Αρχικά θα τεθεί ο στόχος αυτής της παρέμβασης που είναι η ανάδειξη βασικών σημείων ενός τουριστικού αναπτυξιακού προσανατολισμού με στόχο την κοινωνική ευημερία και ανθεκτικότητα των τόπων υποδοχής, το σεβασμό στο περιβάλλον και τους τουριστικούς πόρους, φυσικούς και ανθρωπογενείς. Αυτό προϋποθέτει σαφή προσανατολισμό σε δραστηριότητες που 'δένουν' με τα

τοπικά χωρικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά, που πετυχαίνουν μείωση της εποχικότητας, και ενισχύουν αντί να αντιστρατεύονται την τοπική ανθεκτικότητα, με τουριστικά έσοδα που παραμένουν στους τόπους υποδοχής προστατεύοντας και αναπτύσσοντας την παραγωγική βάση, την τοπική κουλτούρα και τους υλικούς και άυλους πολιτιστικούς πόρους, όπως για παράδειγμα τις τοπικές τέχνες και επαγγέλματα, την αρχιτεκτονική, τις καλλιέργειες, και το φυσικό περιβάλλον.

Στα παραπάνω πλαίσια θα γίνει μια ειδικότερη αναφορά για φυσικές και αθλητικού τύπου δραστηριότητες που είναι μέσα στην ελληνική κουλτούρα και δένουν με την παράδοση και το φυσικό μας περιβάλλον, ενώ παράλληλα είναι σήμερα δυναμικά ανερχόμενες ως τουριστικές δραστηριότητες, εναλλακτικές σε σχέση με το στερεότυπο του μαζικού τουρισμού του 'ήλιος-θάλασσα-σεξ' (3s). Θα αναφερθώ στο δρομικό κίνημα, από τις ανοικτές δρομικές διοργανώσεις μέχρι και τον Κλασικό Μαραθώνιο, στην ορειβασία και τον τουρισμό βουνού, την ποδηλασία και το ναυτικό τουρισμό (γιώτινγκ – ιστιοπλοΐα), με σύντομη παράθεση των υποδομών και του υπάρχοντος 'κοινωνικού κεφαλαίου' αυτή τη στιγμή, καθώς και τις δυνατότητες και δυναμικές που διαγράφονται με βάση τις πιο σύγχρονες τουριστικές τάσεις. Τέλος, θα προτείνω τρόπους ενίσχυσης τέτοιων δραστηριοτήτων.

3η μέρα - Κυριακή 28/1/2023

10:00 - 12:00

Συζήτηση: "Ειδικά θέματα της ελληνικής οικονομίας"

Συντονισμός: **Σταθάκης Γιώργος**, Οικονομολόγος, ομότιμος καθηγητής Τμήμα Οικονομικών Επιστημών Παν. Κρήτης, πρώην υπουργός Οικονομίας & Ανάπτυξης, και Ενέργειας

- **Καθεστώς ζήτησης της ελληνικής οικονομίας για την περίοδο 1980-2019.**

Αιμιλία Γ. Μαρσέλλου: Ερευνήτρια στο ΚΕΠΕ. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα περιλαμβάνουν την οικονομική ανάπτυξη, την μακροοικονομική, την ανισότητα και τον ιδιωτικό δανεισμό.

Η εργασία διερευνά το καθεστώς ζήτησης της ελληνικής οικονομίας την περίοδο 1980-2019, μέσω ενός μακροοικονομικού υποδείγματος διανομής εισοδήματος και μεγέθυνσης τύπου Bhaduri and Marglin (1990) και εφαρμόζει την οικονομετρική προσέγγιση των Stockhammer et al. (2009). Στο υπόδειγμα εκτός από τις μεταβλητές της διανομής εισοδήματος εντάχθηκαν και χρηματοοικονομικές μεταβλητές (ιδιωτικός δανεισμός νοικοκυριών και επιχειρήσεων και τα αντίστοιχα επιτόκια). Τα αποτελέσματα της ανάλυσης δείχνουν ότι η συνολική ζήτηση στην ελληνική οικονομία αναπτύσσεται μέσω των μισθών (wage-led demand regime), ενώ ο δανεισμός φαίνεται να έχει μικρή επίδραση στην κατανάλωση και την επένδυση.

- **Το απόθεμα κεφαλαίου στην Ελληνική Οικονομία 1948-2020 και τα stylized facts του Kaldor.**

Κώστας Πασσάς: Ερευνητής στο ΚΕΠΕ. Διδάσκει στο Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής του Παντείου Πανεπιστημίου Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα βρίσκονται στα αντικείμενα της Πολιτικής

Οικονομίας, των Οικονομικών της Εργασίας και της Κοινωνικής Πολιτικής, ενώ ειδικεύεται σε ζητήματα εξέτασης και μέτρησης της παραγωγικότητας. Άρθρα του έχουν δημοσιευτεί σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά όπως το Review of Political Economy και το Capital & Class, ενώ έχει συμμετάσχει σε συλλογικούς τόμους που έχουν εκδοθεί από τον Routledge. Είναι μέλος του ΔΣ της Επιστημονικής Εταιρείας Πολιτικής Οικονομίας.

Σε αυτή τη μελέτη παρουσιάζουμε νέες εκτιμήσεις του κεφαλαιακού αποθέματος της ελληνικής οικονομίας για την περίοδο 1948 έως 2020 χρησιμοποιώντας τη Μέθοδο Διαρκούς Απογραφής (PIM). Οι εκτιμήσεις μας χρησιμοποιούν τη μεθοδολογία του ΟΟΣΑ και στοιχεία των Εθνικών Λογαριασμών για τον ακαθάριστο σχηματισμό παγίου κεφαλαίου σε συνδυασμό με έναν αριθμό επίσημων και ημιεπίσημων δημοσιεύσεων. Τα αποτελέσματα υποβάλλονται σε ανάλυση ευαισθησίας με ποικίλες εκτιμήσεις ενός αριθμού κρίσιμων μεγεθών. Τα αποτελέσματά μας υποδεικνύουν τη σημασία των θεμάτων μέτρησης και εκτίμησης, ιδιαίτερα της επιλογής των συναρτήσεων επιβίωσης και των προφίλ αποδοτικότητας ηλικίας, για την εφαρμογή της προσέγγισης PIM και επομένως για την εκτίμηση βασικών μακροοικονομικών μεταβλητών όπως ο λόγος κεφαλαίου-προϊόντος.

- **Μεταβίβαση κερδών σε φορολογικούς παραδείσους και φοροαποφυγή: Μία μελέτη για τις πολυεθνικές των ΗΠΑ**

Δημήτρης Γιακούλας: Δρ. επιστημονικό στέλεχος του Ινστιτούτου Μικρών Επιχειρήσεων της ΓΣΕΒΕΕ και διδάσκει διεθνή οικονομικά στο Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Στην ερευνητική μας εργασία (D. Giakoulas, N. Daskalakis, K. Louloudi) διερευνούμε την φοροαποφυγή των πολυεθνικών επιχειρήσεων μέσω της μεταφοράς των κερδών τους σε φορολογικούς παραδείσους. Χρησιμοποιώντας μακροδεδομένα για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις των ΗΠΑ βρίσκουμε ότι οι αμερικανικές πολυεθνικές επιχειρήσεις μεταφέρουν τα κέρδη τους σε χώρες οι οποίες είναι ευρέως αναγνωρισμένες ως φορολογικοί παράδεισοι. Ένα καινοτόμο στοιχείο της εργασίας είναι ότι για τη μέτρηση του κατά πόσο μία χώρα αποτελεί ελκυστικό προορισμό για την μεταφορά κερδών χρησιμοποιούμε ένα συνθετικό δείκτη ο οποίος περιλαμβάνει περισσότερα γνωρίσματα των φορολογικών παραδείσων εκτός από τον εταιρικό φόρο.

- **Οι Επιπτώσεις των Οικονομικών Σοκ στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία των Κλάδων Οικονομικής Δραστηριότητας της Ελληνικής Οικονομίας**

Κυριακή Καυκά: Ακαδημαϊκή Υπότροφος, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, ΕΚΠΑ

Το ξέσπασμα της πρόσφατης παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, η πανδημία του Covid-19 και η ενεργειακή κρίση που τροφοδοτήθηκε από τις επιπτώσεις του Ρωσο-Ουκρανικού πολέμου, προκάλεσαν σημαντικές οικονομικές αναταράξεις στην ελληνική οικονομία τα τελευταία χρόνια. Οι κρίσεις αυτές επηρέασαν σημαντικά την αναπτυξιακή πορεία της ελληνικής οικονομίας αλλά και τις συμπεριφορές και τις αποφάσεις οικονομικής πολιτικής που έλαβαν οι οικονομικοί παράγοντες. Ταυτόχρονα, οι κρίσεις αυτές ανέδειξαν την ταχύτητα με την οποία μεταδίδονται τα σοκ αβεβαιότητας στην οικονομία καθώς και σημαντικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας που

σχετίζονται με τη δομή και τη λειτουργία της. Το άρθρο αυτό διερευνά πώς επηρεάζονται οι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας της ελληνικής οικονομίας από τους οικονομικούς κλυδωνισμούς που έπληξαν την οικονομία την περίοδο 2008-2022, οδηγώντας στον προσδιορισμό των πιο ευάλωτων και των πιο ανθεκτικών οικονομικών τομέων της ελληνικής οικονομίας. Ως αποτέλεσμα της ανάλυσης, προκύπτουν συστάσεις πολιτικής για το μετασχηματισμό της ελληνικής οικονομίας, προς ένα περισσότερο βιώσιμο αναπτυξιακό μονοπάτι.

12:00 -12:30 Καφές

12:30 –14:00

Συζήτηση: “Αναπτυξιακό κράτος”

Συντονισμός: **Θεόδωρος Μητράκος**, Οικονομολόγος, Διευθυντής-Σύμβουλος και πρώην Υποδιοικητής της Τράπεζας Ελλάδος.

- **Αναπτυξιακή θεωρία και πολιτική: Σύγχρονες προσεγγίσεις για το ρόλο του Αναπτυξιακού Κράτους**

Μισσός Βλάσης: *Ερευνητής στο ΚΕΠΕ, διδάσκει Πολιτική Οικονομία στο τμήμα Οικονομικών Επιστημών του ΕΚΠΑ. Η έρευνά του επικεντρώνεται στην αναπτυξιακή θεωρία και πολιτική, στην εισοδηματική ανισότητα και στην ιστορία της οικονομικής σκέψης.*

Στην προσπάθεια να εξηγηθούν οι λόγοι που πολλές χώρες αποτυγχάνουν να συμβαδίσουν με τους ρυθμούς βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου των βιομηχανικά/τεχνολογικά προηγμένων οικονομιών, ο ρόλος του κράτους κατέχει κεντρικό ρόλο. Η θεσμική συγκρότηση του αναπτυξιακού κράτους (developmental state) απορρέει από την ανάγκη πλαισίου ενεργούς άσκησης μακροοικονομικής πολιτικής, ενάντια στην εξελισσόμενη μεροληψία του Washington-Consensus. Ως θεωρία, επανεξετάζει τους όρους εξάρτησης των οικονομιών της Περιφέρειας, ανανεώνοντας τη σημασία των διαπιστώσεων της αναπτυξιακής σκέψης που διατυπώθηκε μεταπολεμικά. Υπό αυτό το πρίσμα, τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα (π.χ. ελλείμματα ισοζυγίων πληρωμών) επανέρχονται για να υποδείξουν τις προκλήσεις αλλά και τα αδιέξοδα που αντιμετωπίζουν τόσο στον παραγωγικό ιστό, όσο και στο σκέλος του διαθέσιμου εισοδήματος οι οικονομίες της επιβράδυνσης. Πλήθος αναπτυξιακών προβλημάτων που εκτείνονται από την διαχρονική υποαπασχόληση, τη χαμηλή παραγωγικότητα και τις ισχυρές εγγενείς τάσεις ανισότητας έως τον χαρακτήρα των επενδυτικών πρωτοβουλιών, διαφαίνονται σε περιόδους διεθνών κρίσεων και διακυμάνσεων. Η θεωρία του αναπτυξιακού κράτους προωθεί τη συζήτηση, για τη δημιουργία ενός πλαισίου εθνικής αναπτυξιακής στρατηγικής (national development strategy) με στόχο την παραγωγική αναβάθμιση και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης του πληθυσμού.

- **Μακροοικονομικές ανισοροπίες και προκλήσεις για την ελληνική οικονομία.**

Ζαχαρίας Μπραγουδάκης: Οικονομολόγος, Υποδιευθυντής της Διεύθυνσης Οικονομικής Ανάλυσης και Μελετών της Τράπεζας της Ελλάδος. Ενδιαφέροντα: Οικονομική ανάπτυξη, εφαρμοσμένη οικονομική πολιτική, ειδικά θέματα ελληνικής οικονομίας.

Δημήτρης Σιδέρης: Οικονομολόγος, Μέλος του Νομισματικού Συμβουλίου και του Γενικού Συμβουλίου της Τράπεζας της Ελλάδος, Αναπληρωτής Καθηγητής (με γνωστικό αντικείμενο Οικονομική Θεωρία) Τμήματος Διεθνών Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου, πρώην Υποδιευθυντής της Διεύθυνσης Μελετών της Τράπεζας της Ελλάδος. Ενδιαφέροντα: Οικονομική ανάπτυξη, Διεθνείς Νομισματικές Σχέσεις, Θέματα Ελληνικής Οικονομίας.

- **Το Ελληνικό Τρίλημμα: Διαπιστώσεις και Προτάσεις Πολιτικής βάσει Ανάλυσης της Διατομεακής Δομής της Ελληνικής Οικονομίας**

Ροδουδάκης Νίκος: *Ερευνητής Β στο ΚΕΠΕ και συνεργαζόμενο μέλος του Εθνικού Συμβουλίου Παραγωγικότητας καθώς και του Levy Economics Institute of Bard College. Τις βασικές του σπουδές καθώς και τις μεταπτυχιακές (Μάστερ και Διδακτορικό) διεξήγαγε στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, όπως επίσης και τη μεταδιδακτορική του έρευνα. Επίσης, έχει συμμετάσχει σε συνέδρια στην Ελλάδα και στο εξωτερικό και έχει δημοσιεύσει πλήθος επιστημονικών άρθρων, μελέτες και βιβλία.*

Η λεγόμενη ελληνική οικονομική κρίση, η οποία ξεκίνησε στα τέλη του 2009 πυροδοτούμενη από την παγκόσμια οικονομική ύφεση, ανέδειξε τις δομικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας και την έλλειψη ευελιξίας δημοσιονομικής πολιτικής ως μέλος της ζώνης του ευρώ. Αυτή τη στιγμή η ελληνική οικονομία φαίνεται να έχει φτάσει σε ένα νέο, χαμηλό επίπεδο ισορροπίας, το οποίο χαρακτηρίζεται με διαφορά, το υψηλότερο χρέος στην ΕΕ ως ποσοστό στο ΑΕΠ και το οποίο ανατροφοδοτείται διαρκώς από τα μεγάλα ελλείμματα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, ένα επίμονο υψηλό επίπεδο ανεργίας (το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό στην ΕΕ) και μια σχεδόν σταθερή απώλεια σε όρους ΑΕΠ, η οποία από την αρχή της κρίσης —σωρευτικά— είναι μεγαλύτερη του -25%. Η προσπάθεια, λοιπόν, μείωσης του χρέους και της ανεργίας με παράλληλη αύξηση του ΑΕΠ, μπορεί να χαρακτηριστεί ως το τρίλημμα των φορέων οικονομικής πολιτικής της χώρας. Στη βάση αυτή σκοπός της παρούσης είναι η ανάλυση της διατομεακής δομής της ελληνικής οικονομίας και ο εντοπισμός τόσο των βασικών κλάδων που θεωρούνται κατάλληλοι για την εφαρμογή βραχυπρόθεσμων οικονομικών πολιτικών για την τόνωση της ανάπτυξης και της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας όσο και των κλάδων που είναι κατάλληλοι για μακροπρόθεσμες, διαρθρωτικές πολιτικές που αφορούν στη βελτίωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Τα ευρήματα της ανάλυσης πέρα από την απεικόνιση των παραγωγικών δυνατοτήτων της χώρας οδηγούν και σε μία σειρά προτάσεων για τους φορείς χάραξης οικονομικής πολιτικής.

- **Οι διαμορφωτές των ελληνικών αναπτυξιακών πολιτικών και η διεθνής οικονομική ορθοδοξία**

Νίκος Σουλιώτης: *κοινωνιολόγος (PhD, EHES) και εργάζεται ως Ερευνητής στο ΕΚΚΕ. Το δημοσιευμένο και ερευνητικό του έργο αφορά σε ζητήματα αστικής και οικονομικής κοινωνιολογίας.*

Η οικονομική πολιτική είναι ένα διεθνοποιημένο πεδίο. Οι Έλληνες διαμορφωτές οικονομικής πολιτικής συμμετέχουν στα ευρωπαϊκά όργανα και συνομιλούν με φορείς οι οποίοι διαθέτουν ισχυρούς ανθρώπινους και γνωσιακούς πόρους (τράπεζες, πολυεθνικές, διεθνείς οργανισμοί). Στο πλαίσιο αυτό, εξετάζουμε το ερώτημα ποια είναι τα επιτελεία που μπορούν να συμβάλουν σε μια προοδευτική αναπτυξιακή στρατηγική για τη χώρα. Οι προκλήσεις προκύπτουν από το ότι οι

Έλληνες διαμορφωτές πολιτικής διαθέτουν συγκριτικά περιορισμένους εγχώριους πόρους και οι θέσεις τους εξαρτώνται αναγκαστικά από την διεθνή «αγορά» πολιτικο-επιστημονικού expertise.

14:00 - 14:30 Γεύμα

14:30 - 16:30

Συζήτηση: “Δημοσιονομική πολιτική & ανάπτυξη”

Συντονισμός: **Νίκος Θεοχαράκης**, Καθηγητής πολιτικής οικονομίας στο ΕΚΠΑ, πρώην Γενικός Γραμματέας Δημοσιονομικής Πολιτικής, επικεφαλής του τεχνικού κλιμακίου διαπραγμάτευσης του υπουργείου Οικονομικών στο Eurogroup (2015), πρώην πρόεδρος του ΚΕΠΕ (2015-2019)

- **Από την προσαρμογή στην κρίση κι από την κρίση στην προσαρμογή: 1995-2018**

Φραγκίσκος Κουτεντάκης: Επίκουρος καθηγητής στο Οικονομικό Τμήμα του Πανεπιστημίου Κρήτης και συντονιστής του Γραφείου Προϋπολογισμού του Κράτους στη Βουλή. Από τον Οκτώβριο του 2015 μέχρι τον Μάρτιο του 2018 διετέλεσε Γενικός Γραμματέας Δημοσιονομικής Πολιτικής στο Γενικό Λογιστήριο του Κράτους. Σπούδασε στα Πανεπιστήμια Αθηνών, Warwick, Sciences-Po και Πάντειο και οι επιστημονικές του εργασίες αφορούν τα Οικονομικά της Εργασίας και τη Δημόσια Οικονομική.

Η παρουσίαση αφορά την εξέλιξη των δημοσιονομικών μεγεθών του ελληνικού κράτους από το 1995 μέχρι σήμερα, σε σύγκριση με τις χώρες της Ευρωζώνης. Διαπιστώνονται (α) η συστηματική υστέρηση των δημόσιων εσόδων σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρωζώνη, (β) η έναρξη της επιδείνωσης αμέσως μετά την ένταξη στην Ευρωζώνη που κορυφώθηκε το 2009, (γ) η σχετική σταθερότητα του μίγματος της δημοσιονομικής προσαρμογής στην περίοδο των μνημονίων.

- **Φόροι εισοδήματος φυσικών προσώπων στην Ελλάδα 2003-2020: η κρυφή γοητεία της μπουρζουαζίας ή απλά λούφα και παραλλαγή;**

Γιώργος Ιωαννίδης: Είναι Ειδικό Επιστημονικό Προσωπικό στο Τμήμα Μελετών του Ελληνικού Δημοσιονομικού Συμβουλίου και διδάσκει Οικονομικά της Εργασίας και Πολιτική Απασχόλησης στο Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου. Από τον Μάρτιο του 2015 έως και τον Ιούνιο του 2019 διετέλεσε Ειδικός Γραμματέας Διαχείρισης Τομεακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΣΠΑ 2014-2020) στο Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης.

Είναι γνωστό ότι κατά το παρελθόν το δημοσιονομικό πρόβλημα της Ελλάδας βρισκόταν περισσότερο στο σκέλος των εσόδων παρά των δαπανών. Όμως, εάν αυξηθούν τα φορολογικά έσοδα χωρίς να αλλάξει η δομή του φορολογικού συστήματος το αποτέλεσμα θα είναι η περαιτέρω αύξηση των ανισοτήτων. Αντικείμενο της παρουσίασης είναι η ανάδειξη δύο συστημικών περιοριστικών παραγόντων. Ο πρώτος σχετίζεται με την προέλευση των εσόδων από τον φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων. Ο δεύτερος σχετίζεται με τον όγκο της απασχόλησης. Τέλος, επιχειρείται μια εκτίμηση του δημοσιονομικού οφέλους που προκύπτει από την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων.

- **Περιοριστική δημοσιονομική πολιτική και προκλήσεις για την ανάπτυξη**

Αθανάσιος Ταγκαλάκης: *Επίκουρος Καθηγητής στο γνωστικό αντικείμενο της Μακροοικονομικής στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Πατρών. Έχει εργαστεί στην Τράπεζα της Ελλάδος, στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, στην Τράπεζα της Αγγλίας, στο Συμβούλιο Οικονομικών Εμπειρογνομών του Υπουργείου Οικονομικών και στο IOBE. Σπούδασε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, στο Warwick και στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο της Φλωρεντίας. Η έρευνά του επικεντρώνεται σε θέματα δημοσιονομικής και μακροοικονομικής πολιτικής.*

Η πανδημία του COVID-19 και η ενεργειακή κρίση οδήγησε πολλές χώρες στην λήψη μέτρων επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής για τη στήριξη των ευάλωτων ομάδων και τον περιορισμό των αρνητικών επιπτώσεων στην οικονομική δραστηριότητα. Ωστόσο, στο εγγύς μέλλον η δημοσιονομική πολιτική αναμένεται να μεταστραφεί σε περιοριστική προκειμένου να αποκατασταθεί η δημοσιονομική ισορροπία και να διασφαλιστεί η δημοσιονομική βιωσιμότητα. Σύμφωνα με ορισμένες εμπειρικές μελέτες, κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις, η δημοσιονομική προσαρμογή μπορεί να καταλήξει να έχει θετικές επιπτώσεις στην οικονομική δραστηριότητα (expansionary fiscal consolidation). Εξετάζοντας μακροοικονομικά δεδομένα για 24 χώρες του ΟΟΣΑ την περίοδο 1990-2019 βρίσκουμε ότι η δημοσιονομική προσαρμογή οδηγεί σε πτώση του ΑΕΠ η οποία είναι πιο έντονη σε συνθήκες συσταλτικής νομισματικής πολιτικής, όπως η περίοδος που διανύουμε. Τα ευρήματα της εμπειρικής έρευνας αναδεικνύουν το γεγονός ότι, σε ένα περιβάλλον αυξανόμενων επιτοκίων, οι χώρες του ΟΟΣΑ μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα θα έχουν να αντιμετωπίσουν σημαντικές προκλήσεις κατά την άσκηση της οικονομικής πολιτικής στο προσεχές διάστημα.

- **Μια κριτική ματιά στην πρόταση της Κομισιόν για τους νέους δημοσιονομικούς κανόνες**

Δημήτρης Λιάκος: *Οικονομολόγος με πολύχρονη εμπειρία στον χρηματοπιστωτικό κλάδο (τράπεζες και θεσμική διαχείριση επενδύσεων). Κατά τη διάρκεια της πρώτης διακυβέρνησης του ΣΥΡΙΖΑ (Ιαν. - Αυγ. 2015) διετέλεσε μέλος της διαπραγματευτικής ομάδας. Μετά τις εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015 ανέλαβε διευθυντής του οικονομικού γραφείου του Πρωθυπουργού (Α. Τσίπρας), από τον Νοέμβριο του 2016 τη θέση του Υφυπουργού στον Πρωθυπουργό με ευθύνη την εφαρμογή της συμφωνίας για το τρίτο πρόγραμμα προσαρμογής και από τον Σεπτέμβριο του 2018 έως τον Ιούλιο του 2019 πρόεδρος του Κυβερνητικού Συμβουλίου Οικονομικής Πολιτικής (ΚΥ.Σ.ΟΙ.Π.).*

16:30 - 17:00 Καφές

17:00 - 19:00

Συζήτηση: “Αγορά εργασίας και εργατικό δυναμικό”

Συντονισμός: **Μαρία Καραμεσίνη,** *Καθηγήτρια Οικονομικών της Εργασίας, Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής Παντείου Πανεπιστημίου, πρώην Πρόεδρος και Διοικήτρια ΟΑΕΔ (2015-2019).*

- **Απασχόληση, Αμοιβές και Εργασιακές Σχέσεις στο Δημόσιο. Η κατάσταση μετά την κρίση, προκλήσεις και προοπτικές.**

Γιώργος Γιούλος: *Πρόεδρος του Κοινωνικού Πολύκεντρου της ΑΔΕΔΥ, Πτυχίο Κοινωνιολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 1992, Απόφοιτος Εθνικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΙΑ΄ Εκπαιδευτική Σειρά), 200, MA in International Relations, University of Nottingham, 2003, MPhil in Economics, UADphilEcon, ΕΚΠΑ, 2010.*

Η περίοδος της δημοσιονομικής κρίσης στη χώρα μας (2010-2018) και τα Προγράμματα Οικονομικής Προσαρμογής είχαν σημαντικές επιπτώσεις σε όλα τα βασικά χαρακτηριστικά της μισθωτής εργασίας τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν στόχευαν τόσο στη μείωση του κόστους λειτουργίας του δημόσιου τομέα όσο και στην γενικευμένη αποδιάρθρωση των εργασιακών σχέσεων στο σύνολο της οικονομίας.

Όπως διαπιστώνει κανείς μέσα από την επισκόπηση των μελετών και ερευνών του Κοινωνικού Πολύκεντρου της ΑΔΕΔΥ για τη συγκεκριμένη περίοδο που παρουσιάζονται στη συγκεκριμένη εισήγηση, οι προαναφερόμενες πολιτικές οδήγησαν σε μείωση της συνολικής απασχόλησης στο δημόσιο και παράλληλη αύξηση των κάθε μορφής μη-τυπικών, επισφαλών, μορφών απασχόλησης, σε υποβάθμιση των εργασιακών συνθηκών και σχέσεων εργασίας καθώς επίσης και σε μια δραματική μείωση των αμοιβών και των εισοδημάτων για το σύνολο των εργαζομένων της χώρας.

Οι εξελίξεις αυτές σε συνδυασμό με τις αντίστοιχες εξελίξεις στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας, επέφεραν μια σύγκλιση, προς το χειρότερο, των εργασιακών καθεστώτων της μισθωτής εργασίας και των αμοιβών σε ιδιωτικό και δημόσιο τομέα.

Η εκτεταμένη δειξίσδυση των μη-τυπικών σχέσεων εργασίας στο δημόσιο, η μείωση των αμοιβών και η σταθεροποίηση του μισθολογικού κόστους του δημοσίου στα χαμηλά επίπεδα της περιόδου της κρίσης, καθορίζουν το πλαίσιο των προοπτικών και των προσδοκιών που κυριαρχούν στην αγορά εργασίας και αντικατοπτρίζουν την γενικότερη πολιτική λογική, αποδιάρθρωσης των εργασιακών σχέσεων.

Το νέο τοπίο της δημόσιας απασχόλησης έχει, τελικά, σημαντικές επιπτώσεις στην αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης καθώς υπονομεύει τις δυνατότητες παροχής δημόσιων και κοινωνικών αγαθών από το κράτος και με αυτόν τον τρόπο ενισχύει τις τάσεις ιδιωτικοποίησης και αγοραιοποίησης τους, οι οποίες τροφοδοτούν με επιπλέον ενέργεια έναν αδιάλειπτο φαύλο κύκλο απορρύθμισης και χειροτέρευσης των εργασιακών σχέσεων και των αμοιβών της μισθωτής εργασίας.

- **Μηχανισμός Διάγνωσης Αναγκών της Αγοράς Εργασίας και Δεξιότητες: Προλεγόμενα για ένα νέο παραγωγικό πρότυπο.**

Γαβρόγλου Σταύρος: *Δρ. πολιτικής επιστήμης, Ειδικός Εμπειρογνώμονας / Μονάδα Εμπειρογνώμωνων Απασχόλησης, Κοινωνικής Ασφάλισης, Πρόνοιας και Κοινωνικών Υποθέσεων (Μ.Ε.Κ.Υ.) / Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων.*

Είναι γνωστή η επωδός στον άτυπο εθνικό διάλογο ότι η χώρα έχει ανάγκη από μια μετάβαση – όχι απαραίτητα προς μια νεοφιλελεύθερη ή σοσιαλιστική οικονομία, αλλά τουλάχιστον προς ένα νέο παραγωγικό πρότυπο. Είναι δηλαδή κοινά αποδεκτό ότι, πέρα από τυχόν ανεπαρκείς πολιτικές, το ισχύον παραγωγικό πρότυπο ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό στα απογοητευτικά αποτελέσματα των ελληνικών επιχειρήσεων ως προς την παραγωγικότητα, την

ανταγωνιστικότητα και τις αμοιβές των εργαζομένων. Ωστόσο, η συμφωνία σταματάει εδώ. Δεν διαφαίνεται κάποια σύγκλιση ούτε γύρω από τις πολιτικές που απαιτούνται για τη μετάβαση σε ένα νέο παραγωγικό πρότυπο, αλλά ούτε και γύρω από ποια είναι τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά ενός τέτοιου προτύπου.

Η σημερινή παρουσίαση έχει ως στόχο να αποτελέσει μια εισαγωγή για τη χάραξη μιας στρατηγικής προς ένα νέο παραγωγικό πρότυπο, ικανό να παράγει προϊόντα και υπηρεσίες υψηλότερης προστιθέμενης αξίας και, συνεπώς, ικανό να υποστηρίξει (και να συγκρατήσει εντός της ελληνικής αγοράς εργασίας) ένα καλά εκπαιδευμένο και καλά αμειβόμενο εργατικό δυναμικό. Προς τούτο σταχυολογεί κάποια βασικά δεδομένα και τάσεις της ελληνικής αγοράς εργασίας που αφορούν την ποσότητα αλλά και την ποιότητα των παραγόμενων νέων θέσεων εργασίας, σε σύγκριση με την υπόλοιπη Ευρώπη, εντοπίζοντας τυχόν ελλείμματα καθώς και αναξιοποίητες δυνατότητες της ελληνικής επιχειρηματικότητας και του ανθρώπινου δυναμικού.

Πόσες νέες θέσεις εργασίας παράγει η ελληνική οικονομία ετησίως; Ποιος ο ρυθμός παραγωγής τους τα τελευταία έτη; Σε ποιους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας και σε ποια επαγγέλματα παράγονται οι περισσότερες νέες θέσεις εργασίας; Αυτές είναι κάποιες από τις ερωτήσεις στις οποίες επικεντρώνεται η παρουσίαση αυτή. Τα δεδομένα προέρχονται από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ και τη Eurostat καθώς και το Π.Σ. Εργάνη, και είναι αποτέλεσμα επεξεργασίας από τον Μηχανισμό Διάγνωσης Αναγκών της Αγοράς Εργασίας.

Επισημαίνονται επίσης, πέρα από την ποσότητα, και η ποιότητα των παραγόμενων νέων θέσεων εργασίας. Πόσες είναι οι νέες θέσεις εργασίας θέσεις που απαιτούν υψηλές, μέτριες ή χαμηλές δεξιότητες; Πώς διαφοροποιούνται ανά Περιφέρεια. Πώς συγκρίνονται με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο;

Τέλος, προσδιορίζονται οι συγκεκριμένες δεξιότητες που ζητά περισσότερο η ελληνική αγορά εργασίας – τεχνικές όσο και κοινωνικές δεξιότητες.

Είναι προφανές ότι οι απαιτούμενες πολιτικές αφορούν κίνητρα και αντικίνητρα. Όμως, πριν από τη συγκεκριμενοποίηση των απαιτούμενων πολιτικών – και των φορέων που θα τις υλοποιήσουν – είναι σημαντικό να συγκεκριμενοποιηθούν οι κατευθύνσεις προς τις οποίες θα πρέπει να κατατείνουν οι πολιτικές αυτές. Ελπίζουμε τα στοιχεία που παρατίθενται στη σημερινή παρουσίαση να αποτελούν χρήσιμα σημεία εκκίνησης και κατεύθυνσης των πολιτικών της απαιτούμενης μετάβασης.

- **Ανεργία, Απασχόληση και Κοινωνική Οικονομία**

Στέλιος Κατωμέρης: *Σύμβουλος ιδιωτικών και κοινωνικών επιχειρήσεων, Διδάκτωρ Κοινωνικής Οικονομίας, Ίδρυτικό μέλος κοινωνικής συνεταιριστικής επιχείρησης (Κοιν.Σ.Επ.) και μέλος Δ.Σ. Ένωσης φορέων Κ.Α.Λ.Ο. στην Αττική.*

Η μισθωτή εργασία από την εποχή εκβιομηχάνισης της Ευρώπης, ουδέποτε ήταν αυτόνομο αγαθό. Ήδη από τον 18^ο αιώνα, η ανεργία θεωρήθηκε «προσωρινή διαταραχή» (Adam Smith) και τον 19^ο αιώνα (J.S.Mill) ένα τυχαίο γεγονός, «ανεργία τριβής» ή αποτέλεσμα επιλογής του ίδιου του ανέργου. Ο Malthus το 1798, την απέδωσε στον ανεξέλεγκτο πολλαπλασιασμό των εργατών και την αδυναμία τους στην διαχείριση των οικονομικών τους. Για τον Μαρξ, η εργασία ήταν δύναμη του δημιουργού (εργάτη), ο κύριος παραγωγικός πόρος και η αιτία δημιουργίας πραγματικής αξίας. Σήμερα η ανεργία συνεχίζει να θεωρείται προσωρινό φαινόμενο, διαχωρίζεται σε

κατηγορίες και συνεχίζει να θεωρείται αποτέλεσμα «μη ορθολογικών» επιλογών του ανέργου ή μια «δυσλειτουργία» της ανταλλαγής στην αγορά εργασίας.

Η κοινωνική Οικονομία (ΚΟ) αναπτύχθηκε σταδιακά από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα ως μια αντίδραση της κοινωνίας στην έξαρση της φτώχειας που προήλθε από την αστάθεια στην απασχόληση. Ομάδες πολιτών ίδρυσαν συνεταιριστικές οντότητες και πρόσφεραν στα μέλη τους δυνατότητα για ομαλότερη διαβίωση. Στον επόμενο αιώνα, στη δεκαετία του 1980, η ΚΟ άρχισε σταδιακά να περιλαμβάνεται σε ψηφίσματα της ΕΕ συνδεδεμένα με την απασχόληση. Σήμερα οι κοινωνικές επιχειρήσεις στην ΕΕ αποτελούν το 10% του συνόλου των επιχειρήσεων και συνεισφέρουν κατά μέσο όρο στο 8% στο ΑΕΠ. Η απασχόληση στην ΚΟ ξεπερνά το 6,5% του ευρωπαϊκού ενεργού πληθυσμού. Μια απλή αναγωγή των δεικτών της Ευρώπης στην ελληνική πραγματικότητα μας παραπέμπει σε δυνατότητα λειτουργίας 32.000 φορέων, απασχόληση ~300-350 χιλιάδων εργαζομένων και ~14 δις συνεισφοράς στο ΑΕΠ. Παρά ταύτα στην Ελλάδα σήμερα παρά το γεγονός της ψήφισης δύο σχετικών νόμων (Ν4019/2011 και Ν4430/2016) η απασχόληση εντός των φορέων της ΚΟ είναι σχεδόν αμελητέα. Οι κοινωνικές επιχειρήσεις (συμπεριλαμβανομένων και των αγροτικών συνεταιρισμών) αποτελούν μόλις το 0,8% του συνόλου των επιχειρήσεων, συνεισφέρουν στο 0.03% του ΑΕΠ και στο 0,07% της απασχόλησης.

Στην Ελλάδα οι προσπάθειες ελέγχου της ανεργίας μέσω των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης (ΕΠΑ) με επιδότηση μέρους του μισθολογικού κόστους ή άλλες πολιτικές με πεντάμηνες ή/και οκτάμηνες συμβάσεις (ΣΟΧ) εργασίας στους δημόσιους φορείς και ΟΤΑ δεν έφεραν τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Παρά τις συνεχείς προσπάθειες, οι εγγραφές ανεργίας στη Δ.ΥΠ.Α (πρώην ΟΑΕΔ) παραμένουν σταθερές στο ένα (1) εκατομμύριο, και το ~60% από αυτές αφορούν σε μακροχρόνια άνεργους. Η συχνά αναφερόμενη στατιστική μείωση της είναι αντίστοιχη με την αύξηση της περιστασιακής απασχόλησης. Είναι φανερό πλέον ότι τακτικές «κοινωνικού κράτους» στη μετανεωτερικότητα και εν μέσω συνολικής απορρύθμισης της αγοράς εργασίας, δεν είναι δυνατόν να εφαρμοστούν. Τα υπερεθνικά οικονομικά συμφέροντα, οι δανειστές και διεθνείς οικονομικοί αναλυτές (οι αγορές) «βαθμολογούν» και επηρεάζουν τις εθνικές οικονομίες. Συνεπώς η τοπική οικονομική και κοινωνική συγκυρία ελέγχεται από ποικίλες υπερτοπικές ισορροπίες, και εφαρμόζει συχνά περιορισμό των δημοσίων δαπανών όταν αυτές επιφέρουν αλλαγές στο ισοζύγιο του δημοσίου χρέους.

Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψη τη συγκυρία αλλά και τα πενιχρά αποτελέσματα των πολιτικών απασχόλησης, κρίνεται αναγκαία η αλλαγή μοντέλου καταπολέμησης της ανεργίας. Οι εθνικές πολιτικές οφείλουν να προσαρμοστούν στις τοπικές ανάγκες και ο σχεδιασμός να γίνεται σε επίπεδο κοινότητας (π.χ. από ΟΤΑ Α΄ & Β΄ βαθμού). Άλλωστε, στη τοπική κοινότητα γεννώνται οικονομικές και κοινωνικές σχέσεις καθιστώντας την *Οικονομία* σύμφωνα με τον Πολάνυι, (2007) πρωτίστως *Κοινωνική*. Εκεί δρουν και οι φορείς της ΚΟ των οποίων τα μέλη προέρχονται από τη τοπική κοινωνία, γνωρίζουν και αφουγκράζονται τις τοπικές ανάγκες και μπορούν να συνεισφέρουν στον σχεδιασμό λύσεων. Η ΚΟ στοχεύει στη δημιουργία νέων και βιώσιμων θέσεων εργασίας χαμηλού δημοσιονομικού κόστους, οι φορείς της δεν έχουν κερδοκεντρικό κίνητρο, δεν διανέμουν κέρδη στα μέλη τους (άρθρ. 21, Ν.4430/2016) τα οποία μετατρέπονται σε εργασία και ασφαλιστικές εισφορές. Πρόσθετα οι εργαζόμενοι συνεταιριστές φροντίζουν για τη

διατήρηση και τη βιωσιμότητα του φορέα τους με ανυπολόγιστη ωφέλεια για την τοπική κοινότητα, τη κοινωνική ειρήνη και συνοχή. Η προτεινόμενη συνθήκη θα μετατρέψει το κράτος από «ρυθμιστή» σε «υπηρέτη» και συνεργάτη των τοπικών κοινωνιών.

- **Η ανάπτυξη των δεξιοτήτων στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση και η σχέση με την αγορά εργασίας: μια κριτική προσέγγιση**

Ελένη Πρόκου: *Καθηγήτρια Εκπαιδευτικής Πολιτικής στο Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Στο πλαίσιο αυτής της εισήγησης, θα υποστηριχθεί ότι η πολιτική ανάπτυξης των δεξιοτήτων των φοιτητών/φοιτητριών για την απασχολησιμότητά τους αποτελεί όψη της «επαγγελματοποίησης» της ανώτατης εκπαίδευσης. Στο πλαίσιο ευρύτερων πολιτικών διαμόρφωσης του «κατευθυνόμενου από την αγορά» Πανεπιστημίου, όπως είναι οι πολιτικές διασφάλισης της «ποιότητας» των συστημάτων ανώτατης εκπαίδευσης στην Ευρώπη, η έμφαση στις δεξιότητες συνδέεται με τις πολιτικές πιστοποίησης των προσόντων (π.χ. Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων). Οι εν λόγω πολιτικές συσχετίζονται με τις πολιτικές προώθησης της «διά βίου μάθησης», ενώ συμβάλλουν στη διάρρηξη των αυστηρών συνόρων μεταξύ των πανεπιστημίων και των λοιπών ιδρυμάτων μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Επισημαίνεται ότι ο στόχος της απασχολησιμότητας, που υπηρετούν οι πολιτικές πιστοποίησης των προσόντων, παραπέμπει σε ελαστικές εργασιακές σχέσεις, ενώ παραβλέπεται και η αναγκαιότητα ευρύτερων διαρθρωτικών αλλαγών ως προϋπόθεση σύνδεσης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας. Τέλος, ακόμη και αν γίνει αποδεκτή (υπό προϋποθέσεις) η σημασία αυτής της σύνδεσης, ζητούμενο παραμένει η διασφάλιση του ιστορικού ρόλου του Πανεπιστημίου, που είναι η προώθηση της Επιστήμης (μέσω της «ενότητας της έρευνας και της διδασκαλίας») και η μόρφωση του/της πολίτη/πολίτιδος.

- **Οι συλλογικές συμβάσεις εργασίας ως μοχλός σταθεροποίησης του μακροοικονομικού συστήματος: Η περίπτωση της Ελλάδας**

Χρήστος Πιέρρος: *Ερευνητής στο Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ, τομέας μακροοικονομικής ανάλυσης και μεταδιδακτορικός ερευνητής στο Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης του ΕΚΠΑ. Τα ερευνητικά ενδιαφέροντα στρέφονται γύρω από τα μακροοικονομικά, με έμφαση τα stock-flow consistent, υποδείγματα, την αγορά εργασίας, τη διεθνή ανταγωνιστικότητα και τη χρηματοπιστικοποίηση.*

Οι μακροοικονομικές επιπτώσεις των συλλογικών συμβάσεων εργασίας (ΣΣΕ) έχουν αποτελέσει επί μακρόν ένα πεδίο έντονης αντιπαράθεσης στην οικονομική επιστήμη. Ωστόσο, στην τρέχουσα συγκυρία φαίνεται να αποτελεί κοινή διαπίστωση ότι η χαμηλή κάλυψή τους συνδέεται με αποσταθεροποίηση μιας σειράς πτυχών του οικονομικού συστήματος. Το παρόν έργο εφαρμόζει αυτή την οπτική στην Ελλάδα, η οποία υπήρξε παράδειγμα έντονης απορρύθμισης της διαδικασίας διαπραγμάτευσης των μισθών, μέσα από τη δημιουργία δύο οικονομετρικών υποδειγμάτων. Συγκεκριμένα, με τη χρήση ενός Dynamic OLS υποδείγματος εξετάζεται η σχέση ΑΕΠ και απασχόλησης, αναδεικνύοντας ότι η κάλυψη των ΣΣΕ επιτρέπει την καλύτερη κατανόηση του Νόμου του Okun. Εν συνεχεία, μέσα από τη δημιουργία ενός Vector AutoRegressive υποδείγματος επισημαίνεται ότι: α) η υψηλότερη κάλυψη των ΣΣΕ επιτρέπει τη μεγαλύτερη διάχυση των μισθολογικών αυξήσεων στην οικονομία και β) ότι η απασχόληση και το πραγματικό ΑΕΠ ανταποκρίνονται θετικά σε αυξήσεις του μέσου μισθού, ειδικά όταν λαμβάνεται υπόψη το επίπεδο κάλυψης των ΣΣΕ.

19:00- 20:30 Στρογγυλό τραπέζι - Στρατηγικές για τη βιώσιμη και δίκαιη ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας.

Συντονισμός: Γιώργος Σταθάκης

Αντώνης Αγγελάκης, Κλεονίκη Αλεξοπούλου, Φραγκίσκος Κουτεντάκης, Παντελής Κωστής, Βλάσης Μισσός, Μιχάλης Νικολακάκης